

11 14

L.Palej G.Entina

LBDDƏTAN KNİGA

gramota skolaez ponda

Donis 35 őr. perepřot 20 őr.

Gosudarstvennej
uĉebno-pedagogičeskej izdatel'stvo
Moskva 1934

Отв. редактор *Карбаев С.*
Корректор *Тетюева З.*
Техредактор *Чуган С.*

Книга слана в набор 26/V-1934 г. Подписана к печати 27/VI 1934 г. Учгиз № 5962.
Индекс У-6-н. Печ. листов $5\frac{1}{4}$. Бум. листов $2\frac{1}{8}$. Коллич. типогр. знаков на 1 бум.
лист 50.748. Бумага № 5, формат $62 \times 94\frac{1}{16}$ Окуловской фабрики
Уполномоч. Главлита Б-37579. Заказ № 2508. Тираж 8000 экз.

17-я Фабр. изд. книги ОГИЗ РСФСР треста «ПОЛИГРАФКНИГА»
Москва, Шлюзовая наб. д. № 10.

I. Mijan vozđdez—Leñin da Staļin.

Къз ме азъли Леñинәс.

(Pariş ravoçajlæn viřt.)

Væli eta vazьn, kuimdas vo къпым озti. Me væli sek esæ toмьñik. Uzali mexañçeskæj zavodьn.

Olim mijæ zesкьta, unaæn. Bьdæs řemjanьm olis ætik зьrьн, 'rodvalьn. řtenæez vazæmæř, æbьnnez uçætæř. Pemyt væli da duk.

Jugdьtæz, vævli, ñuzьla къlæ.gudok. Etæ ravoçajjesæ kqræнь zavodæ. A uzьs væli řæкьt, uzalim das çasæn lutnas. I eta uz ponda mijanlæ vestьvlisæ toko grossez. Mijanlæ grossez, a kæzainlæ varьssez.

V. I. Leñin.

Ætryг mijan zavodьn ravoçajjes mьjkæ pondisæ volnujtçьнь. Pondisæ kornь, medвь donænzьka vestisæ uz ponda. A kæzainьs ez i dumьs къvьzьнь.

Ækřim mijæ fabrika ogradaæ. Petis ætik ravoçaj da suæ:

— Ogə munə uzavn̄, kŷtčəz ozə levtə uzdon̄sə.
Mi kŷvzam, otsal̄slam s̄lə. Drug loktisə
vəvvezən̄ kazakkez. Pondisə mijan̄əs nagajka-
ezən vartl̄n̄. V̄dənn̄m—kinlə kŷtčə tuj.
Kŷkdas mort' kŷn̄məs kazakkes indisə turm̄ə.
Siz munis mijan̄ olan.

Ətr̄r koris menə pərişz̄k jortə:

— Lok, r̄tnas me ordə.

Muni me s̄ ordə, a set̄cin una oŷir əksəma.
Unaz̄k̄s setən vəl̄isə ravocəj̄ez. I n̄ kolasis
me kazali paşk̄t k̄m̄əsə da ləçt̄ şina mort̄s.
Sija i pondis mijan̄lə vait̄n̄:

— Tijə vedn̄əj̄əs sija, m̄l̄a tija uzşan̄ kə-
zain̄n̄t bogat̄salə. Kŷtčəz odə vasətə kəzain-
nez̄n̄tə, oz lo tija n̄lə kokŷitz̄k.

Mi s̄lə suam̄:

— Pravil̄no et̄. Da kŷz nişə vasət̄n̄? N̄ dor
sulalə pol̄icia. N̄ dor aç̄s car̄s.

A sija mijan̄lə v̄era vait̄:

— Kolə vasət̄n̄ car̄sə. A et̄ ponda kolə
ravocəj̄ezlə organ̄izuj̄t̄c̄n̄ da ləşət̄n̄ asl̄n̄s
part̄ia. Levtişas-kə v̄d̄əs uzaliş oŷir̄s,— ƚe
viş̄n̄ loas car̄lə aslas mest̄n̄.

Kŷvza me, da i dumaj̄ta:

— Verno sija vait̄.

S̄v̄ərn̄ vəl̄is me t̄di, sto et̄ aç̄s v̄eli L̄en̄in̄s.

Siz me pervuis az̄yli L̄en̄insə.

Tədtəm k̄v̄v̄ez.

Kazakkez — et̄ çarskəj pravitel̄stvolən osovəj vojsko. Nija
peşisə p̄n̄t r̄volucionn̄əj dvizenn̄ok̄ət.

Къз Ленин јураләмән узалишсез лә- шәтисә совет влаш.

(Рабочәјлән вишт.)

1914 воә pondәтәс Germaniakәт vojna. Una oтиrәs vasәtisә vojna vьlә. Setçinsәn kin kitәg loktә, kin koktәg. A unaәs muә şujisә. Vojnaьs munis car ponda, pomessьkkez ponda, fabrikanttez ponda.

Pondisә sek kiis kiә listovkaez vetьnь.

Ньн vәli peçatajtәm:

— Oz kov vojnasә! Tьskaşә bogattokәт panьt!

Listovkaez ena loktisә Leninşan. Olis sija sek granica sajn i setçinsәn mijanlә juәrrez ьstavlis.

Kuim vo kьssis vojnaьs. Sessa sad ez lo. Levтisәsә rabočәјjez, levтisәsә soldattez. Къз le-
ninskәј partia da Lenin velәtisә mijanәs, siz mi i kerimә. Carsә vasәtimә. Da kapitalisсez lәşәtisә Vremennәј pravitelstvo.

Вьд predpriatiaьн boļsevikkez sek baitisә rabočәјjezlә:

— Әtlaaşә jorttez. Topәtçә aslanьt rabočәј partia gәgәr. Vremennәј pravitelstvo kolә va-
sәtnь. Pessәmьs toko pondәtçә.

Әтpьг кьлам mijә: Leninьs loktә granica sajsis.

Munim mi sija strečajtnь vakzalə. Bьdəs plossadsə ыrtisə raboçəjjez, soldattez.

Vizçışamə.

Vot sessə i pojezd loktis. Pondisə ətmədərə vetlьnь ofir.

Bronəvəj avtomobil vьlə kajis kinkə. Bьdən- nьs pəndisə kieznanьs sovkatnь. Vizəta me: etə sija, Ləninьs.

— Ed veritə Vremennəj pravitelstvolə. Sija vizə bogatçolis kisə. Boštə vlassə as kianьt. Bьdəs vlassə — sovettezlə! Dugdə vojujtnь Ger- maņiakət! Germaņiakət vojnaьs kolə pomessьk- kezlə da burzuazialə. Etə vojnasə kolə pərtnь mədik vojnaə — ranьt pomessьkkezlə da bur- zujjezlə.

Çulalis etə vərşəñ kьnьmkə təliş. Boļsevikkəz juraləmən kreşşanakət ətlən raboçəjjez vətlişə Vremennəj pravitelstvəsə. Mьrddisə pomessьkkež- liş mu. Vətlişə zavoddeziş kəzainnesə. Zavoddez da mu loisə proletarskəj gosudarstvo kiьn. Etə kadşəñ mijan stranən veşkətlənь uzalişşezlən sovettez. Sovetskəj pravitelstvoən pəndis juravnь Lənin- jort.

Vot mьj raboçəjjez kərisə Lənin juraləmən, leņinskəj partia juraləmən.

Tədtəm kьvvez.

Pomessьk — car dьrņi ыzt muvizis, imennoьn kəzain. Pomessьkkez bogatçalisə kreşşana uzən, nija eksploatirujtisə kreşşanasə, nьlən vəlisə ыzt pravəez. Kapitalissezkət (fabri- kanttezkət, bankirrezkət). ətlən pomessьkkez kəzajstvujtisə Roşşiaas Oktaьnskəj revoluçiaəz.

Vremennəj pravitelstvo — burzuaznəj pravitelstvo. Sija vəli ləşətəma sek-zə carsə çapkəm vərən. Eta pravitelstvoyn çlennezən vəlisə kapitalishez da nylən otsalishez. Vremennəj pravitelstvosə vasətis Oktavskəj revolucia.

V. I. Lənin.

Şələm sylən pessis bədəs uzaliş oğir ponda, bədəs ugnetonnəjjez ponda. Sija niyə radejtis bura. Eta radejtəməs əkətis siyə kossənyə otvet seeəm vopros vələ: kəz şetnə uzaliş oğirlə svoboda?

Aslas voproshez vələ otvettesə sija boštis Marksliş. Ena otvettezən sija munis ravoçəjjez dənə, ravoçəj kruzokkezə. Munis vištavnə nylə siyə, mьj açəs tədis. Munis vištavnə niyə otvettesə, kədnə azzis Marksliş.

Loktis sija ravoçəjjez dənə kəz nьkod-zə jort. Sija ne toko baitis da vištaşis. Sija bura kəvzis, mьj sylə baitisə ravoçəjjez.

Piřerskəj ravoçəjjez baitisə sylə ne toko fabrikaeznə porjadok jylis, ne toko ravoçəjjesə ugnetajtəm jylis. Nija baitisə sylə i aslanəy de-revna jylis.

Ravoçəjjez kolasnə ızəs, nьkət baitəməs otsalis Vladimir İliçlə pьrtnə olanə Marksliş velikəj mьs|. A eta mьs|əs seeəm: ravoçəj klas — uzaliş oğirlən ozьnmunisə otrjad, sь şərən munənyə bədəs ugnetonnəjjes, — i estən sylən vьn. Markslən eta mьs|əs jugdətis İliçliş bədəs ozlanis ızəs, sьliş bəd oşkəvsə. Sylə kolis, medvь ravoçəj klaslə şetnə vlaş. Sija tədis, sto ravoçəj

klaslə eta vlašs bura kolə sʙ ponda, medvʙ
vʙd ugnetonnəjlə, vʙd uzalişlə şetnʙ svoboda.

Jorttez, raboçəjjez da rabotnıcaez! Jorttez,
kressʙana! Ətlaaşə topʙt rjaddezə! Suvtə Lənin
znamja uvtə, kommunizm znamja uvtə!

Tedtəm kʙvvez.

Piʙerskəj raboçəjjez — Piʙer karış, mədnoʙ Peterburgış
raboçəjjez. Mirovəj vojna dərnt Peterburgs vəli nımtəma
Petrogradən. Lənin kuləm vərən raboçəjjez korəm şərti Petrog-
radʙs nımtəma Ləningradən.

Lənin — ʙurmaʙn.

Azzis carskəj pravıte(stvo, sto Lənin sʙlə opas-
nəj vrag. Ləninsə arestujtisə da ʙstisə ətnasa
olan kameraə.

Кьз-зə Vladimer İlliç çulətis assis kadsə
ʙurmaʙn?

Podi sija təzdişis, kaitçis? Ez. Ne seeəm
vəli Lənin. Sija sekzə azzis kņigaez da pondis
uzavnʙ.

ʙurmaış Lənin ʙstalis guşən listovkaez, kņi-
gaez. Enə listovkaesə 'da kņigaesə Ləninlən
jorttes peçatajtisə da şetalisə raboçəjjezlə. As-
las jorttezlə ʙurmaşan Lənin şetalis sovettez
da ukazañnoez, kьз nʙlə nuətnʙ pessəm.

Lənin kulis.

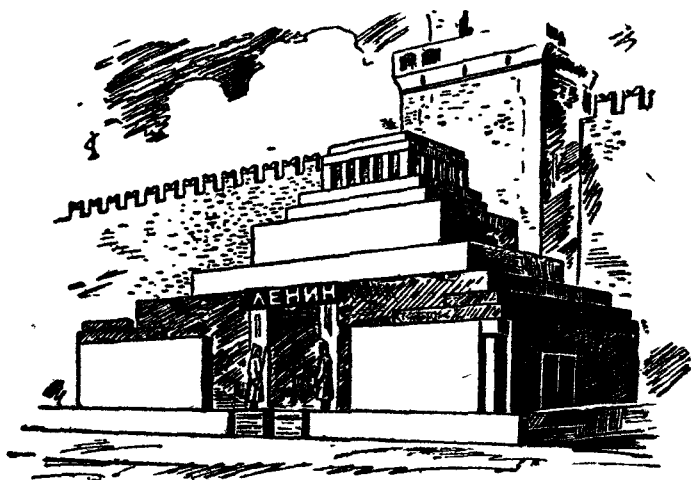
Eta vəli təvşa kadə, 1924 voşa janvar təlişə.
Moskvaʙn əkşis Sovettezlən vşeroşijskəj sjezd.

Асынаҥа январь 22 лунә Калинин жорт оҥтиҥа заҫе-
данҥо да виҫталиҥ:

— Жорттез! Өәкта сувтнә. Меньм колә виҫ-
тавнә тижанлә әддән ҫәкәт жуәр. В. И. Ленин пөн-
дәлиҥ веҫкавнә-җи. Но тән сәлә ҫәкәтзәк lois, и
Владимир Иллич кулис.

ҫәкәта ловзиҫәм паҫкалис зало куза. Заҫе-
данҥо ignалиҫә. Но делегаттез дәр ez vermә
вәрзәтәҫнә аҫ мөстәезиҫ.

Москваыҥ Краснәҗ пlossад вьыҥ Ленинлән мавзолеҗ.

ҫәкәт, газтәм жуәр паҫкалис омән кар куза.
Улйәез тәрисә равоҫәҗҗезән, слузассәҗҗезән да
веләтәҫиҫезән, кәдна виҫәҫиҫә газеттез. Некин
ez vermә веритнә Ленин куләм җылиҫ.

Рытнаҫ петисә газеттез, кәдна жуәртисә Ленин
куләм җылиҫ.

Газеттез җеәкисә киезиҫ. Ләддәтисә сетән-зә
улйәезас мороз вьыҥ. Ләддәтисә и җеәкәз ez
vermә, ez мәдә веритнә.

Puktisə Ləņinsə kolonnəj zalə, Sojuz kerkuə. Pondisə кѣсшънъ равоçəjjez da kreššana matiš derevņaeziš, medvь koļьнъ da prossajtçьнъ sьkət. Loktisə gərdarmeeççez. Loktisə komso-moļeççez da pionerrez.

Vit lun da vit oj uzališ oțir orəttəg munisə Ləņin grov dьnət. Vit oj da vit lun sulalisiə Sojuz kerku dьнънъ ьзът çukərrezən oțir. Ne ətik šo šurs mort viççišis Sojuz kerku dьнънъ ašsis oçered, medvь prossajtçьнъ Іlličkət.

Moskvaьн eta kosta sulalisiə ьзът morozzez. Oțir əztьvlis uličaezьн vipurrez, sontišisə, no ez munə Sojuz kerku dьniš.

Janvar 27 lunə Ləņinsə zebisə. Kər lezisiə grov, pondisə кьвнъ gudok sьez vьd fabrikaiš da zavodiš mijan stranaьн. Vit minuta kezə suvtisə vьd pojezd, tramvaj da podən munišsez. Kūsis vьdlaьн eļektriçestvo. Vit minuta kezə lanțis vьdəs stranaьs.

Tədtəm kьvņez.

Deļegattez — morttez, kədna vərjəməš predstaviťellezən kьeəm livo sobraņņo vьlə, sjezd da sovessaņņo vьlə.

Sojuz kerku — Moskvaьн seeəm kerku, kьtən uzaləнъ profsojuznəj organizaciaez da kьtən əkšəнъ sjezddez.

Vit oj, vit lun.

I sektəz, кьз vevtťьнъ šələm,
Kəț sija jəzlən vek oz vun,
Kolonnəj zalə puktəm vəli.
Siz kujlis sek vit oj, vit lun.

I loktis oṭir, dontn̄ kuzə,
 Ozan̄s znamjaez, k̄z vər,
 Med zar ker̄sn̄ s̄liṣ çuzəm
 Da moros v̄liṣ orden gərd.
 V̄izv̄tis jəz. A mi vevdər̄n
 Seeəm-ed kəz̄t v̄li, ok-k!
 B̄ṭte k̄z nuis sijə şəras
 Mijanliṣ soṇ̄tsə torok.
 Vit oj ez uzə sek Moskvān...
 No s̄lən iz ŋekər oz kuv...
 I b̄ṭte t̄rəma şinvaən
 Təliṣ — roçotn̄j karaul.

Itaḷlanskəj ṭurmān.

(Revolucioner viṣt şərti.)

Ətr̄r menə kutisə da ʔstisə ṭurmaə. Setçin
 oṭir̄s v̄li v̄dkod. M̄jkə ponda pukalis setən
 i soldat. Miṅṅit̄stis men̄m soldat̄s da m̄çca-
 lis şena v̄lə.

V̄l̄n şenaas ʔz̄t ş̄passezən v̄li gizəm:
 „Da olas Leṅin!“

— Juali me:

— Kin etə gizis?

Soldat çor̄ta viṣtalis:

— Me.

Məd lunas etə gizəmsə ʔdd̄ətisə v̄d̄ənn̄s.
 P̄ris nadzir̄əṭel da siz̄ə ʔdd̄ətis etə gizəmsə
 şenəşis.

Sija jualis:

— Kın etə gizis?

Вьданным çəlimə. Nadzirətel eəktis ьстнь маҗарəs.

Loktis maҗar vedraokən, kьtən vəli kizərik izjaska. Kuz sotkaən sija mavtis etə gizəmsə.

Lunsərəz ştenəbь koşmis, i gizəm „Da olas Leñin“ pondis tədçьнь siz-zə, kьz i oзьк. Bəra loktis maҗar i bəra mavtis gizəmsə. No vot koşmis mavtəmbь i bəra mьççişis ştena vььн gizəmbь.

Sek nadzirətel ьstis kameңькəs. Kameңьк bura зьrtis ьрpassesə. Gizəmbь рьдьнşalis i əstis rəm. No ьддəтнь sijə pozis bura. Soldat şeraləmən rada baitis:

— Etə ñimsə зьrtнь oz poz!..

Uzalişşezlən vozđ Staļin jort.

Kavkaz saҗьн, Gruziəьн, em Gori karok. Tatən 1879 voə sapozñik Vissarion Dzugasvi-ļi şemjaьн sogmis zon loşif. Sija i lois ьвəрьн kommunis partiałən vozđьs, omən mir pašta uzalişşezlən vozđ. Etə sijə əni suəнь Staļin jortən.

Daskьkjamь voşan sija vьd vьnsə puktis peşşəm vьlə, medvь raboçəjjezlə şetнь svoBoda. Sija lois revolucioŋerən. Sija çukərtis raboçəj-jesə kruzokkezə. Sija nьlə vištavlis, kьz kolə peşşьнь carkət, pomessьkkezkət da kapitalissez-kət. Ena kruzokkes əkşьvlisə guşən policia sogja da kəzainnez sogja.

Iosif Dzugasvililə kovşyvlis ovnъ zebşişəmən carskəj policia sogja. Sijən sija olis ne aslas nımən. Kъeəm nım toko Staļin jortlən ez vəv. To sija suşə „Dəvid jort“, to „Kova jort“, to mədik nımən.

Kossə policiaъs Dəvid jortəs, a sija eta kosta kъtənkə uzalə-ņi Çizъkov nımən. Uşkətças policiaъs Çizъkovəs kossъnъ, a sija vaitə-ņi raвоçəjjez oзын кыз Kova jort. Medvərja nım sълən vəli Staļin. Eta nımən i pondisə tədnъ sijə omən mir paşta.

Ne ətrьriş sija xədlis policia kiə. Dьrən sija pukavlis turmaъn. Ъstьvlisə sijə Şivirə i mədik mestaezə. No sълkaiş sija pьr pьşşyvlis i vəra uzavlis viļ nımən. Aslas vьd uzьn Staļin jort vəli Leņinlə medmatiş otsaliş.

I. V. Staļin.

Kulis Leņin. Kommunis partia nuətə Leņinliş delosə Staļin jort jurələmən. Staļin jort jurələmən nuşə mijan stranaъn industrializacia.

Sъ jurələm şərti kreşşana ətlaaşisə kolxozzezə, medvъ ətlaъn da druznəja uzavnъ, kulaççoъs kыз klas osnovnəja likvidirujtəma. Staļin jort jurələm uvtьn masъnno-traktornəj stanciaez vilmoz əni uzalənъ Ъbbez. Sъ eəktəm şərti raвоçəjjez da kolxoznikkez ətlaaşənъ udarnəj

brigadaezə, peşşəñ bürzəka üzavñ, velətçəñ, medvə çozazk mədkodşətnə olansə.

Stalın baitə:

— Mijan vraggezlən üzə ləddişə jordəmən (proklattoən), a mijan üzə— çəş delo, slava delo, gerojstvo delo.

Stalın korə mijanəs:

— Uzalə, viłmoz, udarnəja. Tədə texnika. Peşşə kolxozzez jonmətəm ponda! Peşşə zazbtocnəja kolxoznikkez oləm ponda! Peşşə komunizm ponda.

Stalın jılış.

Stalın jort prokod vəli Ləninlə medbur da medmatiş jortən. Stalın — ətik nə kolasiş, kədnə ətləñ Lənikət resajtisə Oktafskəj voştañno jılış voprossə.

Oktafskəj voştañno dərnə Stalın sulalis juralişsez rjadəñ.

Kər pondətçis grazdanskəj vojna, sek partia ɣstis Stalinsə front vələ. Setçin sija çukərtlis i jonmətlis Gərd armialiş vojevəj vənsə medşəkət mestəzəñ.

Kər çulalis grazdanskəj vojna, Stalınlə partia setə medvaznəj partijnəj üz. 1922 voşan sija vərjisə partia generalnəj şekretarən.

Kər kulis Lənin, Stalın lois partialən juraliş da revolucionnəj oñirlən vozđ. Sekşan, kəz pondis ovñ samostojatelnəja, Stalın jort vəli pər peşiş proletariat medoziş rjaddezəñ.

II. Vazşa oləmiş.

Siz vəli.

Kerku, kýtən olisə mənəm kəzainnez, vəli „mugarjan da poskeran uzbez podrjadsyklən“. Jylatosə da şeraşına kəzain pyr vəli ləg, lok. Sылən vəli kuimdas mort kыным uzalış. Nija olisə uçət əşna, pemyt, vazəm podvalьn. Şəkыt uz vərşan rьtteznas nija petavlisə ңaşəş ogradaə, kýtən kujlisə sijən, mьla vəli podvalas əddən duk da ьзыt gorşan kolmət. Podrjadsyк mьç-çişlis əslas zyşan əşnə da gorətliş:

— Əj ti, davьvvez! Bəra petəmaş ogradaə, kujlat, kыз porşsez! —

Ravoçəjjez etə vidçəm vərşan vər pyrişə podvalə. Bьdənnьs nija vəlisə sustəm gəztəməş. Nija nekər ez şeralə i ez şylə şylankьvvez.

Baitisə nija zagəna da zenьta.

Sija-zə kerkuьn olisə oficerrez. Nija pyr pirujtisə da orsisə kattьezən. Nija vartlisə virəz deşьkkezəs, aşşinьs mozzeznьsə, şera paşkəma iңkaezəs. Iңkaez sizə nykət ətlaьn pirujtisə da tьskaşlisə. Pirujtisə əddən i deşьkkez, juvlisə unaən.

Kreşəңna lunnezə podrjadsyкьs pyr pukalis posozьn. Sь kiezьn vəli kыз kыга da karandas.

‘Съ дьнə şərşən-bərşən guşəna lovlisə mu gar-
jişsez, kьz nişəjjez. Podrjadьk gorətlis вьд
вьниş:

— Ladno! Boş вьдса са! А ньғəmat kolə?
Тьгmas tijaşəñ!

Çuť ne вьд kreşəñnəə ogradaьn kьlis vidçəm,
тьskaşəm da maťkəm. Mugarjişsez тьskaşisə
ətamədnьsə zəlejttəg. Virəz vartləm morttez
çoza vessisə vokə. Vartləm mortəs nekin ez
zəlejt. Mukədlən тьskaşikə koşaşas-kə jərnəs,
sek вьдьs сьlə zəlejtəmən vizətis. A sija, kədalən
koşəsis jərnəsьs, vura ləgalis, mukəd kosta
gorzis.

Tədtəm kьvvez.

Podrjadьk—seeəm mort, kəda voştə tьrtнь kьeəm-ivə
uz, no aсьs oz uzəv, a medalə uzalişsezəs, kədnaən juralə.
Oktaьskəj revoluciaəz podrjadьkkez vura eksploatirujtisə
raвоçəjjezəs.

Oficer—carskəj armiaьn komandir.

Deңьk—oficerlən sluga.

Kinlə pop, kinlə agronom.

Kərkəşa Tułskəj gubernəьn vəli pomessьklən
ьzьt imeñno. Pomessьklən vəli şurs gektar
mьnda mu. Съ imeñno дьньn sulalisə kьk
dєrevnə.

Pomessьk kəzlis una nəñ, şokla. Vəlisə сьlən
kļeverəñ kəzəm ьvvez. Vizis sija jəla poda.
Vəli siz-zə ьzьt sad.

Kəzlisə nəñoksə i kreşşana. Poda vizisə jəea,
nazom kьskalisə ьv вьlə. Mukədlən vəlisə i

sadokkez. Olisə kressanaəb şəkəta, pəttəz ezə
ne şojlə ne julə. Olisə şəda, tojəša.

Uməla olisə muzykkez. Muəb vəli seeəmjəea,
nełki gəran ez poz vergətcənb. Ez vəv nem: ne
vizzez, ne jərez, ne poskořinaez. Poda vəli uçət,
uməl. Muzykkezlən nañ sogmėvli sız-zə uməla.

Loktis ətrə derevnaə pomessək. Baitə:

— No, vot məj, muzykkez. Azza, şəkə tijañlə...

Muzykkez sələ pañt suənb:

— Əddən şəkə.

— No sız-sız. Məda vot suvtətnə tijañlə viçku.

Pomessək suvtəti viçku. Açəb vetli karə.
Arxiřej dənə pəralis da vajəti derevnaə muzyk-
kezlə porəb. A asləb vajəti kariş-zə agronoməs.

Por pondis kernə assis iz, agronom — sız-zə.

Por unazəksə ləddis propoveddez. Kəz viç-
kuəb sluzə, sız i propoved. I vəd pəriş velətə
muzykkesə:

— Radejt medmatiş drugtə, sizzə, kəz i aştə.
Pomessəkəs radejt, upravljassəjəs radejt. Vəd
vlassə şetəma jen. Gosudarəs imperatorəs ra-
dejtə, kəz jen dənşañ mortəs. Ed loə lukavəj
da dəb rəbbəzən. Məřə, sek vədəs tijañ loas.

Sulalənb muzykkez, kəvzənb.

Lois kəzkə gozumnas zasuxa, zerrez ez vələ.
Pondis soçənbə nañ, turun. Muəb pondis pot-
laşnb. Azzənb muzykkez — kuvnb, tədalə, kovşas.
Kələ məjkə kernə. Munisə por dənə.

Por vořtis jennez. Munənb sə şəgn i pəriş-
sez i tommez, kəşşənb kəknan derevnaış. Şəlis
dakənkət por Vəd sadsə da ləvsə svjatəj vaən vadis.

A naņ sotčis vьdəs. Ətik tuş ez poz əktьnь. Saddesə şojis gag. Una muzьkkez ignalisə kerkueznьsə da munisə uzavnь. Inkaez aslanьs uçət çeladkət şədətisə gorjoşan da єbg oləm-šan, i munisə kornь.

Pomessьklən deloьs munis mədnoz. Sьlə ot-salis ne pop, a agronom. Jəvtəm məssez tujə agronom voştis bur jəla məssez. I verdis bur məssezə şoklaən da kartovən. Gərnь єəktis ne avgus təlişьn, ne şenčavьn, a majьn. Gərəm musə gozumnas unaiş єəktis piņavnь, medvь sija ez koşmь. Kariş vajis kieəmkə zella da sijən rezinovəj kişkaiş kişkalis saddeziş puež .A kəzьs şuən əddən vura vəditčis, kьz kagaən, vesətis sija, sortirujtis.

Loktis vundan kad. Pomessьk voştis şusə gektarisə kuim şurs kьkşo kilogram. Pomessьklən məssez jəvsə pondisə vajьn kuimiş unazьk oz-zьkşa. A sadьn medburəş arkmisə jablokkez.

Kreşşana divujtčisə. Gogьnalisə jurnanьs.

Кьз овşis zəņik saјьn.

Şetisə menə zəņik saјə. Venəç vəгьn zəņikə pondis junь da tьskaşьn. Çeladokkez menam vəlisə kьka. I nijə sija pьr vartlis. Kuimət pьra şəkti. A sija siz menə vartlis, nełki kagasə kuləmə vaji.

Azza, seşşə vьnə menam oz tьгьmь. Muni mamə dьnə. Əddən sь dьnьn gorzi.

— Muna me, mam, sь dьniš. Abu sessa nekьeam vьn. Menə, da i čeladokkesə keras kaļekaezən.

A sija menьm suə:

— Da mьj te? Da te-ed venčajtəm.

Bəra i lun i oј pondi kišnь šinvaez. Muni pōp dьnə. Sija i suə:

— Kerpitnь kolə. Zənik saјə petəm svjassen-nəј tainstvo. Tijanəs-ed ačьs jeņьs vlagoslovitis.

Muni me, bəra pondi mišьnь šinvaen. Vo zьn mьmda ešə kerpiti, oli. A sьvəгьn voštī dьnam čeladsə da muni karə. Karьn nekīn nekьeam iz vьlə oz voš. Šuəņь:

— Te zənika iņka, venčajtəm. Kolis zənik dьņn ovnь neto zənikliš pasport kornь.

Єгјən ovli me čeladkət. Sьvəгьn poļicia arestujtis menə da vasətis ətlaьn čeladəkət zənikə dьnə. Kьz vasətisə, čajti—vartlas əni kuv-təz. Da i vartliš-vь kuvtəz, kьzi-vь ne revolūcia.

Loktis revolūcia. Mijan derevenca i suəņь menьm:

— Əni sovet vlaš šetis pravaesə i mijanlə i iņkaezlə. Pozə jansətčьnь, razvod vošnь.

Boštī me čelad da mamə dьnə. Zənikə vozz-ezən kotərtis me šəгьn. Da ne sija vələm, əni revolūcia, kiez zenьtəš. Ez lьš nem kernь.

Jansətči me zənikəkət, karə muni. Šurətči fabrikaə uzavnь. Setən pondi sobraņņoez vьlə vetlьnь, gramotaə velətčьnь — azьli vəliš oləmsə.

— Ak, dumajta,— i mьļa me toko vek aš-sim əsti?

Kin ponda me vojujti car dьrņi.

Pondətçis mirovəj vojna. Vasətisə mijanəs nemeççezkət vojujtnь. Əddən şəkьt vəli vojnaьs.

Vəli ojnas omən novoьs gərd viən sotçə, vьdlaьn snarjaddez potlaşəнь. A kьz dugdas lьjsəməьs, kьlə raņitəmmezlən oјzəm.

Pukali me ətrьr jortəkət ju dьньn. Vot az-zam, kinkə uјə va kuza.

Vizətam — vijəm nemeç. Menam jortə vizətis sь vьlə, mьjkə dumajtьstis da viştalis:

— Vijisə etə nemeçsə, a mьj ponda? Sija-ed seeəm-zə raboçəj, kьz i mijə vьdənnьm.

I seeəm mijanlə şəkьt lois! Dьr mijə pukalim baittəg da dumajtim: mьj ponda-zə mijə vojujtam.

Vo çulalə — vojnaьs oz dugdь. Mədik çulalə, a vojnaьslə şo abu koņeç.

Raņitisə menə kokam snarjad torən. Me sedi lazaretə. Kuim təliş kujli lazaretьn. Əddən şəkьta da zagəna veşkalis menam kokə. Kьeəm toko straşsez setçin eg azzv! Gorətəm, oјzəm, tədtəg kotraşəm. Ətikkez kokkeztəg, mədikkez kieztəg, kuiməttez şinneztəg. Straş!

Peti me voļņičaiş nevna ne kuləmən. Lezisə kuim nədeļ kezə gortə.

Lokta. Soјə uçitik kagaokkət uzьn mьrşə, pessə, kəzajstvo vьdnəjşaləm. Gorzə. Zəņiksə vijəmaş. Viştalis sija menьm kulak Korņej Iva-noviç jьliş, kədalən vəlisə aslas lavkaez. Poļdis, gossalis, bogatşalis kulak. Boştavlis sija dontəma

derevenskəj bednotališ əstatki naŋsə, sʙvərgʙn
vuzavlis sijə eʙg oʦirlə kuimiš donənzʙk. Sʙvə-
rgʙn karə munəma, voštəma izovəj kerku. Una
me kʙli vʙd jʙliš.

Ėəktisə, da pravdasə ʙlətisə.

(Soldatskəj šʙlankʙv).

Vojnaə munʙ eəktisə:

„Vojujtə, pessə česno!“

A kin ponda? ʙlətisə.

Burzuj ponda kočesno.

Vojnaə munʙ eəktisə:

„Тьскашнь му-dor munə“.

Kinlən miʙs? ʙlətisə.

Da kʙzkʙnəm tavunlən.

Vojnaə munʙ eəktisə:

„Mi keramə svoboda!“

Kinlə sijə? ʙlətisə.

A toko ɳe narodlə.

— Kinlə vojnaʙs — jordəm tor.

Kinlə — bogatsvo jondə.

Кьтчəз-zə mijə, jorttezəj,

Керпитнь etə pondam.

D. Bednəj šərti.

III. Sovet vlaš ponda pessəm.

Oktaṽskəj revoḷucia.

1917 voša oktaṽ təliṣə carskəj vojna kosta sogmis mirŋn medzŷt revoḷucia — Oktaṽskəj revoḷucia.

Leṇin partia suvtətis seeəm lozunggez:

„Doloj graviṭeḷskəj vojnasə! Mu — uzaliṣsezlə! Bvdəs vlaš — sovettezlə!“

Ena lozungges vəlisə vvd raboçəj da kreṣṣana ṣələmmezŋn. Ena lozunggez vəlisə nŷ dumaez ṣərti.

Raboçəjjez da kreṣṣana pondisə azzŋn, sto leṇinskəj partia dorjə nŷliṣ delosə. Kŋnŷm unazŷk,

əddənzŷk nŷlən oṣṣisə ṣinnez, sŷnŷm unazŷk pondisə veritnŷ Leṇinlə da sŷ partiale.

Leṇinskəj partia vaitis:

— Jorttez, raboçəjjez! Ti vermat voṣnŷ robedasə toko sek, kər pondatə pessŷnŷ ətləbŋ kreṣṣanakət, ordçən.

Leṇinskəj partia vaitis:

N. K. Krupskaja.

— Kressana jcrtez, ravočəj klas otsalas ti-
janlə vošņ mir da mu, petņ pomessyk ki-
pod uvtiš. Loktə mijan šəgə!

I ravočəjjez pondisə pessņņ. Ravočəj klas
juraləm uvtn pondisə munņ i kressana.
Nija ətləņ uzalisə, mьršisə pomessyk da ka-
pitalis ki-pod uvtn. Ətləņ nija i munəņ nь
vylə stьkkezən. Oktab təlišə nija ətləņ voštisə
as kiə vlaš, i sek-zə vəli lezəm mu jьlis
da mir jьliš dekret.

N. K. Krupskaja šerti.

Oktab lunnezə.

1917 voša oktab 10 lunə voļsevik partjalən
CK petkətis vlaš voštəm jьliš postanovleņņo.
Partijnəj organizaciaez pondisə jona ləšətcьņ
vosstaņņo kezə.

Leņin suvtətis plan, kьz vošņ vlaš.

Piteriš da mədik karreziš ravočəjjez əddən
ləšətcisə vosstaņņo kezə — vooruzajtčisə.

Luniš lunə vьdmisə ravočəj Gərd gvardialən
otrjaddez. Vojskoez vuzlisə i vuzlisə voļsevik-
kez ladorə.

I vot voļsevik partia nuətis ravočəj mas-
sasə vošņ vlaš. Oktab 25 lunə ojnas pon-
dətčis Petrogradьņ vosstaņņo.

Karas vьdmis dvizeņņo.

Lazmьtik, učitik kerkuokьņ vəli Gərd gvar-
dialən stav. Ravočəj otrjaddez ətaməd vəgьņ
tatiš munisə karə.

Pondis jugdънь-ŋi. Sь kosta stavə kotərtə-
mən pьris tomьŋik raboçəj da ədva vermis
vištavnь:

— Jorttez! Mijanışses voštisə bank. Soldat-
tez voštisə telefonəj stancia. Bьdəs possez—
mijan kiьn-ŋi. Vokzallez—mijan-zə. Kolis toko
voşnь askiə Zimnəj dvorec. Jorttez, mijan ver-
mə!

1917 vоə Zimnəj dvorec voštəm.

Zimnəj dvorecьn munis burzuaznəj praviteļ-
stvolən zašedanņo. Dvorec gəgər bergalisə jun-
kerrez, kədna dorjisə Zimnəj dvorecsə.

Zimnəj dvorec oзыn ploşsad tьris oțirən. Bьd-
ladorşan loktisə setçə vooruzonnəj otrjaddez.

Drug Neva julanşan kьlis puşkais lьjəm.
Lьjisə etə „Aurora“ ŋima vojennəj koravşan.
Eta lьjəm vərşan çoza raboçəjjes da soldattes
pьrisə vorotaezə.

Boj vәli ңedьr. Zimņәj dvorecsә ravoçәjjes da soldattes boštisә

Tәdtәm kәvvez.

Gәrd gvardia — voорuzonnәj bojevәj otrjaddez revoluционнәj ravoçәjjezlәn. Gәrd gvardia çukәrtcis da vojjujis bolsevikkez veškәtlәm uvtьn.

Zimņәj dvorec — Leningradьn ozza carskәj dvopec. Carsә çapkәm vәrьn setәn vәli Vremennәj praviteļstvo. Oktәb 25 lun oзыn ojnas dvorecsә boštisә bolsevistskәj vojskaez.

Junkerrez — velәtcišsez, kәdna Oktәbьskәj revoluция votәz velәtcišә vojennәj skolaezьn oficerrezә. Nija vәlisә dvorjana kolasiš.

„Avrora“ — vojennәj korәb (krejser).

Sovet vlašlәn medozza voez.

Кьз токо vlaš vuzis sovettez kiә, sek-zә sovettezlәn mәdәz sjezd sьәtciš vьd vojjujiš stranaļә, medvь dugdәtnь vojnasә. No eta vьlә әtik burzuaznәj praviteļstvo sь ez šet. Burzuaziaьs ez verit, sto ravoçәjjez da kreššana нь otsәttәg vermasә veškәtlnь stranaән. Nija çajtisә, sto sovet vlaš vermas ovнь toko ңedәla-mәd.

No vojjujtәmnas otiрьs vьdәs-ңi mьzis. Kәlis dugdьnь vojjujtnь. Ravoçe-kreššanskәj praviteļstvo vištalis kernь Germaniakәt mir. German-skәj praviteļstvo bura tәdis, sto mijan otiрьs vojjujtnь sešša oz pәndь i suvtәtis Rošsia oзә әddәn šәkьt usloviaeز. Mirьs šozә vәli kerәm. No kәr 1918 voә siz-zә lois Germaniaьn revoluция, ena graviteļskәj usloviaeз vezsišә.

Kapitalissez da pomessykkkez ez vermə kerpitnʹ, sto nʹliş boştisə mu. Ez vermə kerpitnʹ sijə, sto fabrikaezas da zavoddezas raboçəjjez kerisə assinʹs porjadokkez. Ez vermə kerpitnʹ sijə, mʹla nʹlən vlašʹs vuzis uzaliş oʻtir kiə. Pomessykkkez da kapitalissəz pəndisə pessʹnʹ sovetskəj vlašʹkət. No raboçəjjezlə, vezərtiş kresʹsanalə dā soldattezlə ez kolə seşsa vaz porjadokkes. Nija çorʹta dorjisə sovet vlaš. Nija organizujtisə Gərd armia. Gərd armia jona pesʹsis vaz çoçkom armiakət. Çoçkommezlə otsalis mədik stranaiş burzuazia: anğliçana, francuzez i mukəd. Bʹdladorşan mədisə pədtʹnʹ Sovetskəj gosudarstvose. A Gərd armia şodaki vermis.

Şəkt vəli sovet vlašlə medozza voezə. Jona kovʹsis pessʹnʹ çəçkommezkət. Strana vəli bura rozoritəm, possez vəlisə zugdəməş, kərttujjez suvtisə. Nekʹz ez pəz karə vajnʹ nʹan, pes. Fabrikaez sulalisə ıztəg. Kerkuez vəlisə razşəməş. Vəvvesə vasətisə vojna vʹlə. Musə uzalisə uməla. Una kresʹsanabʹs çapkisə assinʹs kəzajstvo.

1921 voə Volga gəgər vəli neurozaj. Una sogalisə tʹfən. Siz i pozis dumajtʹnʹ — oləmʹn loktə gibeļ. No voļsevikkez ezə povzə. Mʹztəg uzalisə nija. Raboçəjjes puktisə medvərja vʹnʹsə. Ləşətisə possez, tujjez, lezisə ızə fabrikaez da zavoddez, sedtisə nʹan. Suvtətisə kok vʹlə stranasə. Pəndisə ɛnətnʹ fabrikaez. Pəndis lebnʹ kresʹsanskəj kəzajstvo. Vetʹnʹ pəndisə kərttujjez kuza pəjezddez. Oşsisə kooperativnəj lavkaez.

Jonnis sovet vlaš.

Мъзтэг узалис Ленин, медвѣ otsavnъ rabo-
čajjezlə da kressanalə kernъ assinъm stranasə
vъnaen, pətən, zdorovajən, jugъtən, gramotnə-
jən. I kuvtənnas sija tədis, sto pondətəm sьlən
delə oz kuv. Rabočajjez da kressana ašnъs
bura kutčisə kernъ bur olan da bur porjadok-
kez.

Sofja Ivanovna.

Una azьlis gorjosə pəriš kazačka Sofja
Ivanovna. 1918 voə sьlən ajka da 19 voša zon
Vaņa munisə partizanskəj otrjadkət. Pərišzъk
Štepan zonъs munis gərd vojskaezə.

Sek sьlən i loisə ңesčasšoez.

Staņiçnəj ataman Leontej Pjodoviç Škadenko
eəktəmən arestujtisə Sofja Ivanovnalış nъvsə,
Natasasə. Sijä-zə oje Natasasə našilņiçajtisə.

Əddən mamъs pondis kotrašnъ, təzdišnъ Na-
tasa ponda.

Azzis ətnoz da mədnoz Sofja Ivanovna kьk-
šo sař səm šerebroen da šetis Škadenko ata-
manlə. Natasasə eta vəršan lezisə gortas.

Sofja Ivanovna ьstis Natasasə karə. No ar-
nas urozaj zimļalikə kovsis sьlə Natasasə kor-
nъ vər, mьļa ətnasьslə vəli šəkt uzavnъ. Kov-
sis otsališ.

Zimļalisə nija kuim gektar vьliš šu, kədaiš
ušis kuimšo kьnъm pud. No vəra-zə ataman
eəktəmən vьdəs nuisə ңaņnъsə armiaə.

Vaņa zonьs pondəm sogavnь tīfən, i Georgievsk uvтьn atamanskəj karaul sijə kutəm plēnə.

Vuzalis Sofja Ivanovna aslas kəzajstvoiš vьdəs pazьtšə da suzətis zonsə gortas veškavtəz da sudəz.

I medozza ojas-zə pondisə eta vəgьn lьjlьnь vьdlašaņ nь kerkuə.

Lьjlisə i mēdi ojas. Jona kotrašis Sofja Ivanovna zonьs dьnə da nьls dьnə.

Asьvnas Vaņa zonьslə nekьtčə ez tuj munьn gortsis. Pьr šleditisə sь šəgьn.

Kuimət ojas əšilejtisə lьjləmnnas nijə vьdlašaņ. Trinņitis mьjkə viən četvert, kəda sulalis uzlan zьrjьn zozas.

— Mama!—gorətis Natasa.

I mamьs povzəmən voštis kias virəš nьvsə.

— En teč, mama, grovjas menčim plattoesə. Novjь ačьt—suskьstis Natasa. Sešša pondis aslьs vaitnь.

— Mama!—čirəstis komьn Vaņa zonьs.

Sofja Ivanovna uškətčis lьjəm zonьs moros vьlə da kьlis sьliš toko medvərja sьsə, lovzišəmsə.

A asьvnas vištalis sьlə Škadenko ataman:

— Nem mijə ogə tədə, kin setčin lьjšis...

Zebis Sofja Ivanovna gušəņik ojnas assis pijannesə da munis vetlətnь, kьtčə šin nuətas.

Tədtəm kьvovēz.

Partizanskəj otrjaddez—seeəm otrjaddez, kədna pešisə protivnikkezket. Grazdanskəj vojna kosta nija pešisə čočkommezket.

Ataman—kazackəj staniceabn načalnik. Nija ovlisə kulakkezis.

Uçitık masъnıs.

Gözumnas Koļasə skoləə on vəvət.

Çeļadъs munəpъ ekskurşiaə, a sija ajъskət—
paravoz vьlə. Ajъs Koļalən vəli masъnıs.

Velalis Koļaъs paravoz dьnə. Tədə, kьz va
kaçajtnь, kьz lontьnь. Tədə, kьz bergətnь kran,
medvь paravozъs munis.

Ətrьriş asьlən ajъs sajmətis Koļasə da suə:
— No, zonə, çozazьk ləşətcь. Skorəj pojez-
dən munamə.

Koļa kotərtis paravoz vьlə.

Stanciaьn kьsalisə paravoz verdə toko ңoļ
vagon.

Vagones plossadkaə suvtisə vintovkaezən
gərdarmeeçcez.

Munisə əddən peгьta. Rьtnas loktisə ьzьt
stanciaə. Paravozsə bergətisə vəг. Ojvьt para-
vozsə lontisə. Paravoz pьekiş Koļa petis vet-
lətnь.

Drug kьşanьkə vьlişan kьz gьmñitis: vum-
vum-zin-n-n...

Sьvəгьn vəгa vum-vum-vum da vəгa...

Ravoçəjjez da kreşşana pondisə kotraşnь stan-
ciaət. Pukşisə vagonnezə. Tutsьnь pondis pa-
ravoz.

„Etə ajə tutsə“,—kazalis Koļa da kotərtis
paravoz vьlə, ajъs dьnə.

Stanciaьn jona gorətlisə:

— Çoçkommez! Çoçkommez! Jorttez, vere-
gitçə!

Kaņ-moz Koļa ceççəvtis paravozə. Padmьstis ajьs pizəssezə da uşis. Sija kьlis eəka lьj-ləmməz.

Çoza ajьs kutis assis kьnəmsə da lezçisis pizəssez vьlas.

Gorətis ajьs:

— Koļa, çozazьk maşьnasə lez!

Koļa neekəvtis kransə, no sija ez i vərzь. Əsətçis tusanas da vəliş bergətis kransə.

Paravoz çoza pondis munь ozlaņ. Pondisə stukətnь koļosoz, vokas melkajtisə tovarnəj vagonnez. Təvçikən levis pesək da levzis ozlaņ. Uzgis paņt təv.

Koļalə ajьs eəktis munəmsə paravozьslis kernь zagənzьka.

— Zagənzьka, Koļa, çoza stancia.

Koļa vizətьstis ajьslaņ i ozzə, sto sija sovşem-ņi vok vьlas pərəm, a kьknaņ kəksis sapog goleņissoezət lezçə vir.

Koļa uşkətçis otsavnь ajьslə, no sija ez eəktь.

— Şet gudok!—suis ajьs.

— Og suz!

— Kьsav prəvolokaəņ! Ok kьeəm zubьt!

Matəzьk şivətçisə stancia dьnə. Ədva kьşşis Koļka, şetis kuz svistok da pondis tormozitnь paravozsə.

A ajьs gorətlə:

— Zagənzьka, zagənzьka, en let!

Suvtəm pojezd dьnə kotərən loktisə gərdar-meeçez da pojezdiş naçalņik. Pondisə vaitnь:

— No кыз, вьдәс-ја ladno? Spašivo tijañlә, petkәtit. Kin, jorttez, nuәtis pojezdsә?

Кола çоza çeççәvtis pojezdiš pesәk vьlә, вьдәs çоçkommәm, lakәšmәm, kәmtәm. Pondis sunь:

— Me, jorttez, uzali. Ajә setçin kujlә rañitәm.

— Dak etә te mijanәs vajәtin? — vištalis pojezdiš naçałnik.

— Aj-da mašьñis! Eta ponda tenьt kolә šetnь Gәrd znamjo orden. A noko me tenә armiaiš komandirlә mьççala.

Boštis Kołkaәs kias naçałnik da nuәtis komandir dьnә vagonә.

Кыз çоçkommez kerlisә jевреjskәj pogrommez.

Mәdәz lun-ñi karьn vәlisә petlurovsa... Kotәrән loktis mijanә sošedka Blumken Lia da pondis gorәtльнь mamәlә:

— Oj! Fruma, tençit Solomontә çasәt plošad vьльn lьjlisә, vijisә.

Ojñitis toko mamә da ušis sadtәg, Lia gorьstis keris da munis gortas.

Ez-na jestь sija munьnь mijan әšьnnez uvtәt, кыз кьlis әtәras çirzәm.... Pәrišzьk sojәkәt mijә kotәrtimә әtәrә. Vorotәez dьniš kazalimә Liasә da kvañitim kianьm. Sьlә кьnәmas lьjәmaš.... Sija toko jestis gorәtçьнь:

— Çelad, veregitçә, pondasә vartльнь jевреjjesә.

No pьssьny vэli nekыtсэ. Da i egэ-zэ
vermэ mijэ саркьny Liasэ.

Liasэ gortэ pьrtтэn mijэ vьdэs lakшimэ sь
virэn. Kulis sija mijan posozьn.

Povzэмшаң kuim сeладок gorzisэ. Nija mija-
niш polisэ, мыла mijэ vэlimэ virэшэs. Gэгэр
кьlis-ңi pogrom... мыj vэli mijanлэ kernь? Me
vezэrti, sto mijanлэ сoза loktas kоңeс. I drug
me kazali мыj kernь.

Kori kulэм Liasаң prossеңno da eэkti сe-
ladсэ mavtсьny sь virэn. Sьvэryn vьdэnnьsэ
eэkti vodny zozэ da pэrtсьny kulэмmezэ. Kerku
dьny jorkэtisэ-ңi vandittezlэn vintovkaez.

Me эdva jesti vodny zozas.

Me kujli kuңэм шinnezэn i sijэn eg vermь
азьvny, kinnez pьrisэ mijanэ. Kьli me toko
golossez. Эtik нь kolasiш radэn gorэтсis:

— O-o-o! Setэn, batта, vьdэs-ңi керэma.

A mэдik gorэтсis:

— A podi nija esэ ezэ kulэ?

No ozzaьs vэra radэn sьis:

— On-ңi мыj-ңi азь, mijan jortteznьm vь-
dэnnьsэ vura jestэтэmas...

I munisэ. Mijэ vэрзэтсьтэг kujlimэ гьтьvьbt
da i оjьbt. Сeссim toko asьvnas, kэр lэniш pog-
romьs. Ajэliш pulaezэn pьrэtlэм tusasэ, azzimэ
pereulokiш. Зevimэ эtik lunэ i ajэs i Liasэ, kэ-
daшаң mijэ koltсimэ lovjэn.

Kuvтэz me og vunэт vijэм oтirsэ ulисэsis.
Kujlisэ nija, kьz pes poleнiсaez, эtamэдньs
vьlyп.

Og vunət me pozarresə, kədnə nekinlə vəli kusətnь... Me nekər og vunət, kьz sorən kotərtis Lia vьvьtriš vir, kьz sь vevdəryn lebalisə guttez.

Tədtəm kьvvez.

Petjurovsa — Украинаьн Petjura otrjaddezьн učasnikkez. Nija pessisə sovet vlašket. Grabitisə oțirəs. Vundalisə jevrej-jezəs.

Pogrom — Ъzjətəm tolpalən kьeəmkə gruppa vьlə uskət-çəm, medvь grabitь, vartlьnь da vijnь. Jevrejskəj pogrommez vəlisə car dьrņi da çoçkommez dьrņi. Seeəm pogrommes keršylisə sijən, medvь uzališsesə ьlətnь vraggeznišsaŋ — romesьkkezsaŋ da kapitalissezsaŋ.

Gərd dərapas.

Talun rьtlaŋas-ņi rotnəj komandir Strizov stavьн vištalis:

— Çoçkommes matьн sulalənь, kolə burazьk nozsašnь, kьvzьnь. Medvь ne šurnь plənə.

Zagvьla vetlətə çasovəj Makša Ivan lavka dьnət. Kьvzə sija: oz-ja kinkə kьtənkə kьv. Jona sьlən šələməs pessə.

Çav toko kinkə ьjis. Ivan drəgņitis. Peryta levtis moros ozas vintovkasə da panьt kozgis ьjis.

Rotnəj Strizov ьjəmsə kьlis da çepəssis ətərə.

— Çoçkommez loktənь! — çirəstis Ivan.

Strizov kotərtis vər kerkuas. Pьris da kьz rjakəstis:

— Jorttez, çoçkommez loktənь!.. Ləşətçə, pi-sa! verdə!.. Petkətə puļemjot!.. Patronnez!.. Və-rətçə, paštaşə... Ətərə!..

Levtiſis zьk. Gьma-gama, kurņi-verņi kazav-
təg vьdənnьs paštaſisə da petisə Strizov ſərə.
Ēaktisə doddavнь vəvvez jamsьkkezlə. Nija
çoza doddalisə.

Bəra Strizov pondis ſetнь komanda:

— Jorttez, lavka dьnə! Nuzətçə çepə, ko-
tərtə məd uliçaas.

A ambarrez sajšaņ toko kozətə lьjləm çoç-
kommezlən. Dugdьvtəg lьjəнь. Uzaləнь kьk
puļemjot. Paſkalə govkьs ьlə.

— Rota-a-a, plii!.. Puļemjotən uz verdə!.. Jort-
tez çorьtzьka!.. Vizšə! — gorətlə gərddezlən
Strizov.

A çoçkommez ſivətçisə ſo matəzьk i matə-
zьk. Ētik puļemjot pondis uzavнь posad po-
nas-ņi.

Strizov gorətis.

— Ozlaņ, jorttez! Panьt veļakkezlə!

I uškətçis açьs ozlaņ. Ez jestь kьk oškəv
oškəvtнь, kьz sijə çoçkommes raņitisə.

Pondis ojzьнь Strizov:

— Oj-ojoj!.. Jorttez, raņitisə... Ivan Kukunaj...
ed padmə, ozlaņ! Sešša Strizov ez vermь sь
ſetнь. Jona pondis petнь virьs sьņel pьrjəņņis,

Çoçkommez ſivətçisə ſo matəzьk i matəzьk,
Mukədьs lьjšisə kerkuetz sajšaņ-ņi.

Gərd otrjad padmis moz, Juraliſньs ньlən ez lo.
Gorətis Kukunaj:

— Rota-a, plii

Vьdənnьs, kьz ətiklais paļitisə lьjisə. Kьk
mort levtisə Strizovšə, Strizov əktis mədvərja

vьnsə, boštis jortьslis gərd dərəpassə da vьlə levtis. Məd kias pizьrtis naganə kьz vermis da uškətçis ozlaņ. Rota kotərtis sь şərə.

Льjšəнь, кьz verməнь. Ъmətə govкьs posad vevdərəttəs.

Strizov munə ozas. Vьlna vizə dərəpassə. Veškьt kinas naganşis orəttəg lьjə. A virьs şo lezçə i lezçə pimias.

Çoçkəmməzlən ətik rota pьris gərd otrjad vərə. Pondisə lьjьнь vərşənanьs. Ozanьs siz-zə çoçkəmmes şivətçisə matəzьk.

— Jorttez, ed şetçə!—Mədis ozza moz-zə çirəsnь Strizov, no vьnьs ez-ņi suz. Setçə i uşis. Gərd dərəpas da nagan siz i kolççisə kias.

Gərd otrjad azzə, sto niјə çoçkəmmes pondisə kьəvtnь. Oz poz nьlə seşşə kolççьnь.

Gorətis Kukunaj:

— Jorttez, doddezə!

Pondisə lьjšьtən vessьnь vərłaņə. Pukşisə doddezə i vasətisə naveş mak.

Terməştənnanьs vunətisə Strizov jьlis. Siz sija i kolççis sadtəg uliça səras. Zmitəm moros ozas Strizov dərəpassə i kujlə.

Çoçkəmməz boštisə Jəg posadsə, Nьlən ovoz pьris uliçəezə.

Kazalis çoçkom oficer Strizovsə uliça sərşis da gorətis:

— Ъ-Ь-Ь, gərd porş, kommuniş! I pondis sija səravnь nagaļkanas.

Letystis kişis nagansə da vɾɿngis vokas. Strizov vɾzətçis vɾ da ez-ŋi vermɾ.

Ǝaktis oficer soldattezlə kɾskɾnɾ Strizovəs stavə:

Ǝtik kvaçitis kokkezətçis, mədik jurətçis da sentisə, kɾz krazəs, doddas. Kɾskisə stavəz.

Stav çoçkommez oştisə kulak kerkuə, Ǝutkin Gavrilə. Gɾmətlis ovlis kərkə Ǝutkin. Ləgɾssa ləg Ǝutkin gərdde vɾlə. Siz sija dumanas-vɾ i vijə niyə, orətə vɾdənnɾslis jurnɾsə.

Ɛɾtisə Strizovəs stavə. Çapkisə labiç uvtə porog dɾnas.

Gorətçis oficer Ǝutkinlə:

— Olan vɾlan, vonəj! Lezan mijanəs paçeraə? Ǝutkin sɾlə paɾɾt:

— Ɛɾə-zə donə gəşşez. Kɾzkə tijanəs jənɾs vajətis. Vazɾn-ŋi vizçisə, oj i lun keçma, kər ƣe kər loktatə.

— To kutim ətik kommunişəs.

— Kin sija? Kɾtiş?

— Eg-na esə juaşə. Ogə esə tədə.

Ǝutkin şivətçis matəzɾn. Vizətə—sɾ ozɾn kujlə sija, kəda sɾlis tən medbur vəvsə gərd otrjad ponda petkətis, rotnəj Strizov.

Kɾmərtçis Ǝutkin. Tɾrisə şinnes virən. Giçɾtçis da piçnes kolasətçis lezis:

— A-a. Şurəm ətik. Mɾla kerkuas ɾɾtəmas pernatəmsə? Mərtɾn vɾ toko morosas stɾksə! Mɾskɾtçis da kukuskanas vura taekalis Strizovlə i muntənnəs esə vɾɿngis juras.

Oficer ləgəŋ vizis oçakɾv:

— Mærtam i siz. Lovjæn og lezæ!

Žutkin pondis vaitn̄ oficerlæ, medv̄ Strizovsæ petkætisæ porş gidjæ. Oficer aslas soldattezlæ eæktis Strizovsæ çapk̄n̄ porş gidjæ da suis:

— Şetæ to dærapassæ kias. Aş vojuktæ porş-şeskæt. Aşn̄ m̄ççalamæ s̄læ vojuktæmsæ. K̄s-kalam kiskaesæ da vurun vartan strunaez keram.

Strizovsæ çarkisæ izas v̄læ porş gidjæ. Strizov sajmis k̄z oniş. Oz vezært, k̄tæn sija. A kias şo esæ vizæ çor̄ta dærapassæ. Şak̄ta lev-tişiş jur̄s. T̄rpes koşmæmæş. Əddæn gors̄s koşmæ, a jun̄ nem. Bergætçis mæd vok v̄las, a kokas l̄jæ i l̄jæ. Əddæn dojmæ. Z̄nika oz şet.

Ədva çeççis, pukşis izas v̄las da koşævtis uvtiş jærnæşis sossæ i kærtalis koksæ. Pærætçis væra izas v̄las. K̄læ porşsezliş roksæm.

Şak̄ta lolalæ Strizov. Kaţtişænb̄ juras dumaes. Vætæm moz azzæ, k̄z s̄b̄ dn̄ şivætçænb̄ v̄ çoçkommez, m̄rddæn̄ dærapassæ.

Læņsis posad, s̄b̄ nek̄tæn ez lo. Toko moroz ḡmætæ ætilān-mædilān da çoçkom oficer pælæs Žutkin kerkūn̄ t̄rtæn̄ gors̄n̄sæ, pirujtæn̄. Žutkin n̄kæt-zæ ætlān rjaksæ.

— Vaj nagantæ, peta da k̄mæsas leza etik puļa Strizov̄slæ,— şivætçis oficer dn̄ Žutkin i suis.

Oficer vaitæ:

— Mi aşn̄m sija suvtætam ştæna verdæ. Aşn̄ toko voştamæ doprossez i s̄bvægn̄ pet-

kətam siyə plossad vylə da oŭirʙs ozʙn lʙjlamə.
Med vʙdən tədə, kʙz kolə kommunisə gizʙʙnʙ.

Zutkin radujtçəmən gorətçis:

— Siz, siz. Me siyə açym i lʙja.

I kʙskis esə skapiş kʙk butylka askur da
pondis poeujtnʙ assis gəşsesə.

Pondis şivətçʙnʙ asʙv. Jugdan dor-ŭi. Uzə
posad, lançəma çəskʙt onən. Oz, vʙtçe, olanʙs
i vərzətçʙ. Nekʙeəm vʙtçe voj ez vəv. Nekʙeəm
vʙtçe front avu.

Toko kʙk çasovəj posad ponʙn vetlətʙslənlə
sunaləmən tujkuza. I nʙlə sedʙstəm juranʙs posad
voştəm vərşan. Uzənlə nʙrgornanʙs oficer pələs
Zutkin perinaez vʙlʙn. Oz i vərzətçə.

Posad sajn kerəs vylə mʙççisə vərzəmən
gərd razvedçikkez.

Ojnas-zə gərd otrjadə batalʙon stavşan sod-
təmaş vʙnsə. İndəmaş sodtət kʙk rota da eək-
təmaş munʙn voşnlə koləm posad.

Çozə-gərd otrjad əkşəm vər tujə. İndəmaş
razvedçikkezəs. Razvedçikkez loktisə posad
ponəz-ŭi, sek toko sunaliş çasovəj kazalis da
paʙitis lʙjis.

Razvedçikkez nəvjoşən vər. Perʙta gərd ot-
rjadnikkez kerşisə çepə, suvtətisə puʙemjottez.
Pondisə lʙjʙnʙ, şivətçʙnʙ posad dʙnə.

Çoçkommezlən çasovəj esə lezis ətik puʙa
da çapkişis stav dʙnə. Gorətis lok gorsən:

— Gərddez! Gərddez posadsə voştənlə!

Levis zьk. Çoçkommez padmisə. Əsisə. Uş-
kətçisə ətərə, kin şapkatəg, kin vesjantəg. Kəda
pisaşsə əstəma, kəda — pimisə... Oficerrez çirzəнь,
kamandujtəнь, toko nem oz кьv. Вьдəs əsəm,
pajməм...

Pondis komandujtnь oficer:

— Jamsьkkez, doddaşə!

— Pulemjottez!.. Çepə! Ed pьssə!..

No kьtçə te vizan. Ətik kotərtə, mədik gə-
nitə, kuimət pərəma. Setən oğovlaşь çegəma.
Ujzəнь, ajzəнь, кьз vaşə tabun. Toko pjataeznьs
şvirkajtəнь.

Zutkin kurni-verni doddaşis da нь şərə-zə
vətçis. Ət kokas şurəm aslas pimişь, mədas —
iñşlən. Abu jestəm i paştavnь vevdəriş vessansə,
siz i gənitis çoçkommes şərə.

Kujlə Strizov gidjьn. Vetləнь dumaez juras.
Sijə i dumajtə: vot pьrasə, vijasə. Kьlis medozza
lşjəmsə da kazalis, mьj şylən jorttes şivət-
çəнь.

A çoçkommezlə nekər-ni vəli şь jliş dumajt-
nь. Ədva aşnьs jestisə saşəvtçьnь medvərja
kerkuez saşə, кьз mədşanas mьççişisə otrjad-
nikkez.

Uşkətçisə otrjadnikkez kerkuezə koşşьnь Stri-
zov jortnьsə.

A Strizov ədva əktəm medvərja vьnsə da
laşmaşəmən kьşşəm petəm uliçaə. Şylən kias
pavjalə gərd dərapaşьs, əztə şələmnьsə vьdən-
nьsliş.

Şinva pьr gorətçis Strizov:

— Jorttez. Dona jorttez, ызыт спрашиво тижанлө. Кызкө jestit lokнь, jestit мырдынь менә соҕкоммес пулайс.

— Jonзька, гөрәнзык, ошкәлән озлаң! Васәтам соҕкоммесә, rez-паз нијә паškәтам. Med i шled ньлән ez ко! Вьльнзык леvтам гәрд дәрәпассә jur вевдәрә да... озлаң! Socialistическәј революция паškәлә!...

Ena кьvvez вәршаң Strizov вьльна леvtis гәрд дәрәпассә да гөрәтис:

— Ozлаң! ура-а-а!

Posad бошtisә гәрдdez. Вьльна леvис гәрд дәрәпас да pondis павјавнь posad вевдәрьн.

Кьeәм вәли армия оззык i кьeәм sija әни.

Озык војскоес пещисә не токо мәдик стра-наезиш вragкәт, но i аs странайс вragкәт — раво-чәјжекәт да крещанакәт. No сижән, мыла армияас вәлисә unазькьс нија-зә крещана да равочәјјез, то soldattesә вьдһоз пещисә povзәтнь, вәвәтнь. Меньм кызкә кiam седлис soldatsкәј „pametka“. Setçin байтсис:

— Mežit вragә! Ёькас-кә piшә! — sovкәт vartль prikladән! Žugalas-кә priklad → vartль kulakән! On-кә vermь-ңи kulakән — kutць pinнеznat! Povтәг озлаң! Ачьс jeньс тижанлө геңерал.

Jensә jurалишsez пыр бошлисә asланьс otsалишән. Sešsa, kolә vištavnь, soldattesә нија мыршисә kernь дәрevһалә ,jәzzезән, vizнь дәрevһашаң

Ыльнзък. Nija mърşisə soldattesə torjətnь uzaliş oțir dьniş.

Carskəj komandirrez mърşisə kernь soldattesə siz, medvь nija ezə radejtə mədik oțirəs, mədik stranaezis uzalişsezəs. Nija peşşisə povzətnь soldatsə, medvь sija ez vezərt, kin sьlə vrag, kin drug.

Gərd armialən roļs ne seeəm. Gərd armia ətlaalə raboçəjjezəs da kreşşanaəs. Gərd armia vьdnož peşşə, medvь velətnь gərdarmeeçsə vezərtнь sijə, mьj kerşə gəgər. Gərd armeeç boştə armiaьn una vьdkod znaņnosə. Enə znaņnoesə sija vajə dєrevņaə. Znaņnoeznas gərdārmeeç vermas otsavnь dєrevņalə munнь viļtuj kuzə, kernь olansə viļmoz. Gərd armialən etə roļs əddən ьzьt i sijə kolə pьr vizнь təd vьльn. Gərd armia-pьr munə vьdəs molođoзьs. Molođoз loə soznəteļnəja socializm stroitişən.

Gərdarmeeçьs əni-ņi kulturnəj vьn. Raboçəj klas da kreşşana kolasьn, dєrevņa da kar kolasьn smьçkalə otsalə Gərd armiaьs.

Tədtətm kьvvəz.

General — carskəj armiaьn medьzьt vajennəj çin.

Gərd armia jьliş.

Gərd armia arkmə raboçəjjeziş da kreşşanais. Setçə voşşəпь nija, kədna kiьn mijan stranaьn vlašьs. Gərd armia — klassovəj armia. Ətik

eksploatator, kulak, torgujtis oz vermь şurnь
Gərd armiaə. Nijə ozə primitə.

Gərd armiaış, poləny kapitalissez. Gərd armia
vьdmisъьзыт çorьt vьnə.
SSSR-lə oz kov vojnaьs,
i sija padmətə vojna kezə
ləşətçəmsə kapitalissezliş.

Medvь i ozlaņ vəli siz,
mijə dolzonəş dugdьvtəg
vьnşətnь SSSR-liş ovoro-
nasə.

Paşkət, jonmət sociali-
stičeskəj stroitelstvosə!
No eəe etakət jonmət
SSSR-liş ovorona.

K. Je. Vorosilov.

Socializm medvь nađeznəja vəli dorjəm—
vot mijan zadaça.

Gərd armia.

Aşnym armia zorətim,
Nəkinliş sija oz pov.
Carliş tronnesə pərətim,
Olan keramə mədrəv.

Kniga ləddə, kər pukalə
Mijan dona gərd geroj,
Kər vintovkaən sulalə
Da vizətə lun i oj.

Mijan armia sovetskəj,
Ez-ed povь nəkər-na.
Vit peleşa sьlən sotçə
Jur vevdəras gərd zvezda!

IV. Olamə da uzalamə viļmoz.

Әкмьс vo Komi okruglə.

Oktavskəj revolučiaəz komi oṭir olis əddən uməla. Bed-notaьs uzalis pьr bogatṭo vьlə. Pessis šir ңyləmn. Ez azьv ңe jugьt ojsə ңe miča lunsə. Olis remьtn da naṭьn.

Ez šet carskəj praviteļstvoьs sьlə jugdətnь šin.

Okrug pašta vьdəs oṭirьs vəli ңegramotnəj. Eta remьtnьs kolis carskəj praviteļstvolə, medvь burazьk pozis eksploati-rujnь ңegramotnəjjesə.

Carskəj praviteļstvo ez šetlь komilə vaitnь as kьv vьln, ңe toko giznь. Etijən sija komi kreššanasə kəris aslьs vernəj slugaən.

Etašan komi mort kəṭ ez kuz vaitnь ročən, šozə keršis „ročə“ i vaitis „reктаšəmən“, no ročən.

Bogatṭo čajtis, sto komiьs oz vermь levtьnь kulturna. Sijə ləddisə pon tujə i šetisə vьdkod ңim. Šuisə sijə: „Permjak — sola peļ“ „poludikəj“ i s. oz.

Ңe komiьs ez vermь levtьnь assis kulturnasə da dumajtnь kulturna levtəm jьliš, a carskəj praviteļstvo ez šetlь sьlə eta ponda pozannez.

Toko Oktavskəj revolučia šetis mijan stranaьn vьd nacionalə pravoez zoratnь nacionalnəj formaa proletarskəj pьekəsə kulturna.

I komi mort levtə, jonmətə aslьs seeəm kulturnasə.

1925 voə aprel kuimət lunə kommuniš partia juraləmən organizujtčis mijan Komi okrug, medvь zoratnь as kьv vьln da proletarskəj pьekəsə kulturna.

Әni vьd uzališ oṭir vaitə aslas kьv vьln. Ңekin sijə etaiš oz padmət. Školaезьn čelađьs velətčə siz-zə komi kьv vьln.

Озък skolaez vәlisә jеeәә. I velәtçisә ньн toko voga-
tolәn çelaqьs. Әni kulturnәj stroitelstvoьn rozә aзьнь:

1933 voә nacionalnәj I stupenә skolaez — 250, kьtәn velәt-
çәнь 23000 mort; sәrәt skolaez — 25, texnikummez — 5, kьtәn
velәtçәнь 1164 mort.

Озък ez roz i aзьнь neкьtiş komi kьv ньн knigaez,
a әni emәş 56 kniga ñim, kәdnә gizisә aslanьm oñir
kolasiş.

Lezşәнь as kьv ньн gazettez. Emәş vьd peļәсьn radio
toçkaez, kino peredvizkaez.

Carskәj pravitelstvo mijanlә kolis una remьt negramotnәj
oñirsә, kәdna ezә vermә ozъk velәtçәнь.

Әni Sovet vlaš dьrñi gьriş oñir ponda oştamәş vьd peļә-
сьn likpunkttez.

Şeļskәj kәzajstvoьn siz-zә emәş ььtşә ььt doşizenqnoz.
Bedñakkez da şeredñakkez pьrisә kolxozzezә. Kollektiviziru-
tәma mijan okrug paşta — 63,3% vьlә.

Kolxoznәj ьvbez ньн ızalәнь vьdkod maşьnaez. Gәrә
musә traktor, kәda jьliş ozъk egә vermә i vәtaşнь.

Emәş okrugas kьk elektrikeskәj stancia.

Emәş lon zavoddez, mexaniçeskәj masterskәj i siz ozlaq.

1925 voә voñiçaez vәlisә 4, a 1933 voә — 12. 1925 voә
vraççez vәlisә 6, a 1933 voә 27 mort.

Da olas leñinskәj nacionalnәj poliñika!

Posad mәdkodşalә.

Vitvoşa planән mi vezim

Vaz komi muliş şinvan:

Mәdlaqә, viļlaqә kezim, —

Doramә mәdnoz olan.

Gьmәtә vьdmә, paşkalә

Luniş-lun mijan kolxoz;

Şurьta ozlaq oşkalә,

Vьdmә von siz-zә sovhoz.

Jorttéz, termaşə oşkavn̄.
Şupkə ti ozlaṇə kok!..
Pondis posad mædkodşavn̄:
Strojkalən m̄ççişis vok.

Udarn̄ica Ərina.

Eta vəli Kōnanovçi d̄erevṇābn̄.

Kolxozbn̄ Ərina uzalə mæsl̄b̄ştışən. Med-ṇi sija vura vetlētə aslas mæssez gəgər kolxozas. S̄lən mæsses med-ṇi unaən şetənb̄ jəvsə mæd mæssez şərti. B̄dəs s̄əstəm s̄lən mæssez d̄bn̄bn̄. Ərina verdə mæssesə norma şərti. Tədə vura, k̄z k̄b̄əm mæsəs verdnb̄. M̄mda k̄b̄əm şojan udnb̄ n̄lə. B̄dəs s̄lən l̄dd̄əm.

Ərina p̄r̄ta t̄rtə assis uz. Çuṭ toko lōbstas jestana kad, sija pukşə kn̄iga saṇə velətçbn̄. Jestana kadə jugdətə aşsə. Oz-ṇi pukav veş ṇekər.

Əkm̄sət godovşbn̄asə Komi okrugliş çulətan lunə vəli kolxozṇikkezlən sobraṇṇo. Sobraṇṇo çulalis gərd p̄l̄əşbn̄. Kolxozṇikkez kerisə itoggez aslan̄b̄s uz j̄liş. Kolxoziş predşedətel̄ viştalis b̄dəs dostizenṇoesə kolxozşin̄b̄s da ṇedostatokkesə. Viştalis, k̄z kolə p̄şşbn̄ ozlaṇ, medv̄ v̄l̄isə bur pokazaṭellez aslan̄b̄s izbn̄.

Bur uz ponda eta sobraṇṇo v̄l̄bn̄ unaəs kolxozṇikkez kolaşiş p̄mirujtisə. P̄mirujtisə i Ərinaəs vura, udarnəja uzaləm ponda. P̄miaṭn̄ej komiştia s̄lə şetis udarnəj znaçok da viştalisə ʔst̄nb̄ velətçbn̄ podavəṇitan kurssez v̄lə P̄remə.

Etaşan Ərinalən çuzəmb̄s əzj̄stis. Pondis əgravnb̄ v̄iən. A kolxozṇikkeş d̄yr sov̄kətisə kiezn̄an̄b̄s. Oskisə Ərinasə.

P̄mia voştəm v̄r̄şan Ərina v̄izis oçak̄v̄:

— Jorttez! K̄r me uzali vazşa voezas Moşa Miska ord̄bn̄, dak p̄r̄ p̄şşi şirṇyl̄mb̄bn̄. Eg təd bur oləmsə. P̄r̄ sija menə toko zuritis. A əni, k̄r pondi uzavn̄ kolxozbn̄, to luniş lunə pondi tommb̄nb̄. Pondis sodnb̄ kiam v̄bn̄, m̄la uzala aslan̄bm̄ kolxozn̄ej k̄zajstv̄ob̄bn̄.

Kolhozyn ɳekin ɳekinəs oz eksploatirujt. Sdejsnaɳn kin mɳmda da kɳz keras, sɳmda i voɳtas. Talunɳa lunɳaɳ me esə ponda vurazɳka uzavɳɳ eta uzɳn i nuətɳɳ as ɳəram vərə kolɳɳiɳsesə. Pukta vɳdəs vɳnəs, medvɳ levɳɳɳ esə vurazɳka socialiɳtiɳeskəj kəzajstvo!..

Tədtəm kɳvvez.

Premia — vur uz ponda nagrada.

Profsojuzzezlən zadaɳəez.

„Profsojuzzesə pozə sunɳ mijan gospodstvujtiɳ ravoɳəj klasliɳ pogolovnəj organizaciaən. Nija — kommunizmlən skola. Nija as kolassiɳɳ ɳetəɳɳ upravlenənoas vɳd otraɳlə veɳkətlan uz ponda medvur morttez. Nija ravoɳəj klas sostavɳɳ vizəɳɳ svjaz ozyɳnuniɳɳesə da kolɳiɳesə kolasɳɳ“.

Siz profsojuzzez jɳliɳ vaitə Staɳin jort.

Veɳɳəɳɳ torja zadaɳəez, profesionaɳnəj uz forməez. No medglavnəjɳ kolɳɳə: profsojuzzez — kommunizmlən skola.

Ənɳa kadə profsojuzzezlən medvaznəj voprosses — zarplata, uz normirujtəm, uz oxrana, snavzenəno, olaninnez (kerkuez). Ena voprosesəɳ ɳaɳ profsojuzzez dolzonəɳ munɳɳ

proizvodstvennəj voprosesəz dɳnə.

Boɳtam seeəm primer:

Loktis zavkomə zavojsɳk da norəɳə:

— Me pukala lun ɳɳn-ɳi zavojas, zarplata ɳinis. Premia oz pondə ɳetɳɳ.

— Mɳɳa pukalan siz?

— Da, vot, vagoɳetkəez ɳivdisə, sulaləɳɳ.

— Noko, kolə tədnɳ, mɳɳa siz lois. Kɳəəm etalə priɳina?

L. M. Kaganoviç.

Proizvodstvennoj sovessaņno vьln šornitənь zavojсьk porašem jьliš. A etašan pondənь šornitnь i vьdəs mu uvьn kəzajstvo jьliš.

Profsojuzez dolzonəš orgaņizujtnь vьd ravočəjsə pešьnь prostojezkət da brakkət.

Kolə usə suvtətnь siz, medvь, suam, zavodlən tokarnəj cex vermis mədik cexiš ravočəjjezlə mьčсьnь assis sčot. Aš tokarnəj cexiš ravočəjjes vištalənь mədik cexxeziš ravočəjjezlə:

— Kьz-zə tijə, dona jorttez, uzalatə. Tijə mijanlə šetətə umə| metal. Umə| metal vačkə mijan proizvodstvo kuza da mijan zarplata kuza.

Šitečьjišsez vištalasə pečkissezlə:

— Tijə šetat seeəm sərt, kəda nem vьlə oz tuj. Kər mijə pondam kьjnь, tijan sərtnьt orə. Seeəm pečkətmь mesajtə fabrikalə tьrtnь promfinplan, a mijanliš čintənь zarplata. Oz-ja tuj tijanəs, pečkissez, kornь uzavnь burьka? Baitə, mьla tijə šetat seeəm umə| sərt?

Snavzeņņoьn profsojuzezlən eməš vьzt požannez (vozmožnossez). Kolə profsojuznikkezlə munьnь pekərnəezə, vьločnəjjezə, skladdəzə, vazaezə. Kolə beregitnь tovarsə, kьz assit šin. Kolə beregitnь šiteč metraez, ŋaņliš tonnaez, vi, kolttəz i mukəd. Eta jona buršətas ravočəj snavzeņņosə.

Mijə vermim suzətnь ravočəjjezliš olan usloviasə buršətmьn vьzt uspeхhez. No mijanlə kolə kernь esə unazьk.

Profsojuzez dolzonəš jonьka zavotičьnь vьd ravočəj nuzdaez jьliš. Kolə kernь siz, medvь ravočəjjez vermisə custvujtnь, sto profsojuzьs nijə dorjə da otsalə nьlə.

Zavkommezlən vьn una. Udarnikkez — vot sьlən osnovnəj vьnьs. Udarnik — profsojuzezьn eta centralnəj figura.

L. Kaganovič.

Тэдтэм хьвөөз.

Завоjsьк — ravočəj, kəda uzalə som da ruda sedtaninьn.

Brak — єьkətəm tovar.

Promfinplan — Prombš(enno-finansovəj) plan. Sija ovlə vəd proizvodstvojn. Setən gizšə sija, kʲeəm tovar da mʲmda kolə kernʲ, kʲeəm don loas tovaršlən, mʲmda kolə uzavnʲ vəd ravočəjlə i s. ož.
Сех — fabrikalən seəm jučət, kʲtən keršə kʲeəm kə ətkod tovar.

Мьj šetis iŋkalə sovet vlaš.

Kapital stranaezʲn munə vəvlʲtəm krizis. Butzujez oz-ni tədə mʲj kernʲ. Una lʲjlənj uzališ iŋkaezəs da muzʲkkezəs. Setčjn una ošir olə iztəg. Uzališ ošir pessə vlaš ponda. Sijən kapitalishez i sistənj nijə ŋurmaezʲn, lʲjlənj nem ponda. Kapital stranaezʲn iŋka lʲddišə ravən, oz suvtətə sijə ordčən muzʲkkət.

Siz-zə vəli ozʲk i carskəj Roššiajn.

No Roššiajn 1917 voə uzališ oširʲs vostis as kiə vlaššə da iŋkalə šetis seəm-zə pravoez, kʲz i muzʲklə. Iŋka Sovet-skəj stranajn ətlaj vəd uzališ oširkət uzalə socialističeskəj stroištvojn.

Una iŋkaez kolasiš uzalənj kolxozzezʲn predšedatellezən, brigadirrezən; uzalənj RIK-kezʲn, stolovəjjezʲn, jašliezʲn i s. ož.

Iŋkalə sovet vlaš usə koknətis: oz sija vəditčʲ strada kosta aslas čelədkət, oz mʲršʲ gʲrničez dorjn, oz təd toko pečkan.

Čeləd olənj jašliezʲn, četsaddezʲn, əved ləšətənj da šojənj ətlasa stolovəjʲn.

Iŋka əni vermə jugdətʲn assis šinnesə: sija velətčə.

Toko ətlaj, družnəja muzʲkkez da iŋkaez uzaləmnən socstrojkaas požə suzətʲn gʲriš povodaez, toko ətlaj da kompartija veškətləm šerti požə strotʲn klastəm socialističeskəj obsestvo.

Iŋkalə.

Miča pʲvvez, dona iŋnez,
Talun ʲzʲt mijan gaz.
Jugʲt praznik oštis šinnez,
Kolʲs vərə olan vaz.

Iŋka sajmis, jona kutə
Vʲna kiə vil prava,
Jugʲt tujlə sija petə,
Sotčə molot da čarla...

Jaşli.

Misa, Vaņa, Peťa, Anna — uçət çelađ. Nь şəgьn kolə vura vizətнь: kolə ləçьt şin. A mammez gozumən Ъbbezьn uza-ləнь. Gortьn toko pərişsez da uçət çelađokkez. Pərişsez oz jestə vizətнь çelađ şəgьn. Vaņa uşis jamaə, Anna jogjalis şinnesə, Misa vьekis koksə ştokloən.

Loktis mamньs Ъv vьliş, a çelađokkesə kolə verdнь juktavнь, vodtətнь uzнь.

No çoza loktis kariş Maria Petrovna, kədə kolkoz Ъstь-lis kurssez vьlə.

Maria Petrovna — udav, vьna iңka. Çukərtis vьd iңkaesə, una nьlə vaitis jaşliez jьliş, a şvəgьn ətlaьn iңkaezkət oş-tisə derevñaьn jaşli. Kerisə iңkalə Ъzьt kokqət.

Aşvьnas mammez nuətəнь çelađokkesə jaşliezə, a aşньs muəəнь Ъv vьlə.

Jaşlias çelađ saşьn vizətəнь da dozirajtəнь pestunnaez. Vьdlaьn çoçkom, səstəm, gaza.

Vьd mam vaje jaşlias jəv. Mədik şojan torresə voştəнь lavkaiş.

Mammezlən əni şələmньs oz təzdiş çelađ ponda: nija jaşliьn!

Oştə jaşli.

Oştə jaşli,

Oştə vьd posadə.

Pessə, mammez,

Sь ponda vura,

Sek təzdişнь

Dugdət vundan kadə

Da vura çulətətə strada.

Seki dugdas çelađ naşьn pədnь,

Səstəm loas

Çuzəm i jəpnəs.

Dugdəsə i biə

Nija sedнь,

Sek nəkər

Oz potkətə kьməs.

Viļmozən peslaşəm.

Pondas-kə Vaşilovna peslaşнь, dak vьdənnьslə dənzə şv-şan. Onton kanlə i to raz-məd çuzjas. Etə lunsə kerkuas vь-dənnьs oz vermə kerpitнь.

Kerku tьrjas—par, lolavнь oz tuj. Əved ləşətnь nekər. Zimlavнь kerkuьn nekər. Şemjabs ьzьt — vit mort. Bьdənnьslis peslavнь sьlə əddən şəkt. Vaşillovna oz asьvşan da remьtəz peslaşə ər dorьn. Medəddən kutə əvidəbs sьşan, mьla peslaşətmьn sьlən əsə soççişan lun.

No vot Vaşillovna munis ovнь aslas şemjaən mədik vil kerkuə. I pervo-zə pondis aslas suşedezlis juaşнь.

— A kьz estən peslaşəmnas? Kьtən sontнь va? Kьtən koşтьнь paşkəm?

Sьlə suşeddes panьt i şuəнь:

— Estən bur! Em ətlasa peslaşanin, eməş masьnaez da paşkəm koştan. Peslavнь kokñit.

Vaşillovnalə mьjkə oz veritсь.

Loktis peslaşan lun. Vaşillovna munis peslaşaninə, nuis şəd paşkəm. Gortə loktis radən. Şeraləm pьr gorətçis:

— Vajə, çeləd, korzinka, əni-zə kəsən-ñi paşkəmsə vaja.

Vaşillovnalən zənikьs nəveritəmən jualə:

— Kьz siz kəsən? Əddən-ñi mьjkə çoza.

A çeləđьs pondisə mamьslis juavнь, mьla siz petis.

— Mama, viştav. Te, podi, suştitan-da?

— Da kьəəm suştita. Setçin eməş seeəm masьnaez. Loktan setçin i sek-zə şujьstan şəd paşkəmsə peslalan masьnaə. Masьnaьs uzalə elektrikəstvoən. Setən bergalə metalliçeskəj varavan. Sija i peslalə paşkəmsə. Kər setiş kьskan paşkəmsə, sija gьvjaləm-ñi da şinitəm. Uvdəras masьnaьslən em gəgrəsa truva. Eta truvaət lezçə naşəş va. Bьd masьna vevdəgьn em kərtovəj kolpak. Setçə kьşşə par. Ruьs əddən bur, səstəm. Koştaninьn paşkəmsə əddən coza koşmə: setçin truvəzət vetlə to kəzьt, to pьm ru. Uşuggez — elektrikəskəjəş.

— Me eg i dumajt, sto seeəm bur loas peslaşнь. Eteəm peslaşəmən pozə ovнь səstəmьzka. Vəvli ozyьk, paşkəmtə vezan da i vizətlan, dumajtan: vəra mьmda-ñi əkşə peslavнь.

Sovsem Vişillovna gazən pondis ovнь i kaңlə pondis bura vaitнь.

— Kolə i tenьt, kaңok, udнь jəloksə.

Etə sija siz çuzjaləmsə ponda.

Џон завод.

Vizьv, sästəm lıva dorьn,
Kьti vetlis poda kok,
Tavo vьdmis, kьzi zorig, —
Џон завод мьщәлә вок.
Kərt truvaьs pьkə novə,
Vььn, vььn sьlən rom.
Təьs sьkət mьjkə ʃovə...
Zavod çuzəm çoçkom, tom.
Viļ zavod, kьz viļ mort çuzis,
Lovzə çəlan lıva dor.
Tuj zavodlan kьsşə juza.
Џон ovozьs oz i or.

Komi iñəj, dona, musa!..
Radən kokñita lovziş:
Azza, şinşit vi on kusət,
Əni ңьləm veş on kiş.
Џон завод mezdətə tençit
Şəkt uzis vьna ki.
Azza, azza kojə, sentə
Miça şinьt jugьt vi.
Rad me açьm, iñka dona,
Vezşə mьvkьd, kəg pьekəs
Kəg çuzəmtь sotçə donən
I şeralə əm peļəs...

Кьз Piļa Ivan sedis kurortə.

Piļa Ivan — kolhozьn medьur uzaliş. Sija ьekişan da vundan kaddezas ətik lunə tьrtlis kьk uzlun. Vьd lun sedlis gərd pəv vьlə. Eşə əddənzьk-вь, natte, uzalis da mьjkə şələmьs əddən vişьvlə da setçə-zə pədə. Voç ez pondь vermьnь uzavnь: kisad vьgə.

Kolhoznikkez azzənь, mьjkə-pə Ivankət neladnə lois: oz vermь uzavnь.

Pondisə vьdəs kolhoznikkes ьstьnь Ivansə voñiçəə. Ivan suə:

— Veşkala-ed podi siz, lunnesə og əstь-вь.

Kolhoznikkez pondisə vaitnь:

— On-kə mun əni, sьvəgьn əstan unazьk lunnesə.

Epa kьvvez vəgьn Piļa Ivan dumajtьstis da viştalis:

— Da... Kolə vetlьnь.

Aşьnas Ivanьs ez mun vundьnь, munis voñiçəə.

Vraç pəslis sişə vьdlaət, kьvzis da viştalis:

— Kolə vura tenьt veşkatçьnь: tenat şələmkət mьjkə umə| da i ʃogkoet sişmənь.

Ivan əsətis jursə.

No çoza vrac pondis juaşn:

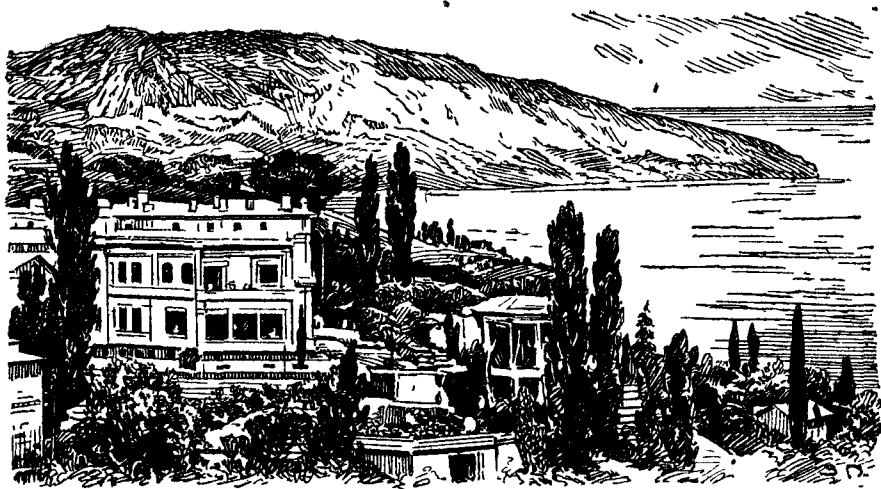
— Te kolhozniçk?

— Kolhozniçk.

— Udarniçk?

— Udarniçk. Em udarnəj vilet, toko şəram eg vaj, çajti oz kov.

— Ladno — suə vrac. — Soççişan kerkuə ыстьнь oz roz, şəkьt tenat sogətyt, oz otsav sija tenyt. Bstam tenə kurort vьlə Kъtməz şo. Me tenyt şeta gizətok, kədaən te munan ştraxkas-sə. En vunət voşnь udarnəj vilet.

Kъtmьn sanatorij.

Вьдəs, тьj yiştalis vrac, sija keris.

Ştraxkassəbn Ivanlə şetisə şəm, ručovka da dokumenttez.

• Аььnas Ivanəs kolhoznəj vələn kьkisiə pojezdəz. Pojezdşan Ivan sedas Kъtmə.

No çoza Ivan veşkalis, loktis gortə vər.

Мьмда sija viştəşis азььлəт jьliş. Вьдəs, вьдəs jьliş viştəşis. Ivan азььlis una. Ivan soççişis da veşkətçis vura. Lois Ivan vojoкььк, вьпазььк — sija veşkalis. Lois seeəm-zə vur uzalişən, кьз i озььк.

Ivan pyr suə:

— Toko sovet vlaš təzdişə uzaliş oçir oləm jьliş.

Розə-ја јунь вина.

Vraçcez proverjajtisə, kьeəm vred kerə spirt. Nija kerlisə vьdmassez da zьvotnəjjez vььн орыттеz. Kışkavlisə spirt sora vaən vьdmassez, i vьdmasses vьdmisə uməja, keldətisə da kulisə.

Vəə, kədəfn olisə çeriez, kištьvlisə spirt, i çeriez kulisə.

Spirt sorən ləşətlisə şojan, kədə sьvəryn şetisə şojnь kaņ-nezlə da pon pijannezlə. Eta vəryn nija vьdmisə uməja.

Çeład, kədə tomşan juktavləнь vinaən, uməja vьdməny i uməltçəнь, koşməнь.

Vina da sur vreditəнь zəvdəglə.

Juiş mortlən şələm əddən pessə. Pessəmsan sija çozə mь-zə, vьrə, loə ььtzьk (paşkalə). Sija uzavnь, pondə uməlzьka.

Juiş mortlən роçkaez loəнь ььтəş (paşkaləнь), sьvəryn çukьrtçəнь da uzaləнь uməja.

Jur vem vьlə spirtlən dejstvujtəmys tədçə əddən vura.

Kod mortliş baitəmsə vezərtnь şəkьt, sija baitə mьktaləmən, zugşəmən, nejatnəja. Mьj jliš baitə, sek-zə vunətə. Ki kok oz kьvzə. Vetlətə pərləşəmən.

Juiş morttez unazьk (çastozьk) sogaləнь zaraznəj sogətte-zəp. Nь kolasiş siz-zə kuləнь unazьk.

Baitləнь, spirtьs-pə sontə da çoztətə mortсə. Eta ne-verno.

Kod morttez koknita kьnməнь.

Он јылиş.

Mortьs soççişə lunşə uzşan toko sek, kər ojnəs uzə zdo-rovəj onən. A vura rozə uznь sek, kər zьrjьn səstəm, jugьt da səndia. Matьn-kə krovaťs sulalə ştəna dььn, çeto peļə-sьn, kolə sijə vestьнь, medvь vuraзьk rozis çьskьнь jogsə krovať gəgəriş. Oz kov suvtətnь krovať dьnə skappez da əslьнь zənaveskaez, medvь ez vəv pemyt. Jugьtьs kolə mort-lə siz-zə, kьz ru.

Krovať vylə oz kov suvtətn̄ jassykkəz, korzinaez da mukəd klam Къным unazyk sulalə krovať uvtyn klam, s̄nym bus̄s əkşə s̄ uvtyn unazyk. Eta bus̄s pyrə uziş mortlə əmə da pyrə.

Gozumən pyr kolə vizn̄ oştən əs̄nnez. Tulsən da arən kolə oşl̄n̄ fortoçkaez. Tələn siz-zə kolə neəddən da oşl̄n̄ fortoçkaesə. Prostudaş povn̄ oz kov. Ed ojn̄ uzam son̄t odđalo uvtyn. Opraş kolə vizn̄ s̄stəma. Nəm oz kov vizn̄ poduska uvtyn. Nekər oz kov vizn̄ s̄ uvtyn novjəm şəd paşkəm.

Oz kov əs̄vveznas d̄rən tuplaşn̄ opraş v̄l̄n̄, a k̄z oko sajman, sek-zə kolə çozə çeçç̄n̄, çarkavn̄ ətmədərə krovať kuza poduskaez, odđalo, prostyna, medv̄ v̄dəs saj-kət̄n̄, s̄stəmt̄n̄. Med esə burazyk s̄stəmt̄n̄ opraş, kolə oşn̄ fortoçka, neto petkət̄n̄ ətərə. Petkət̄l̄n̄ kolə ətr̄riş neđelanas.

On kezə kolə mişkavn̄ k̄dkkez, neto çs̄k̄n̄ k̄z̄t va trepiçən. S̄stəm kokkezən vurz̄yka uzətə.

Əddən son̄t, k̄z odđaloən sevrəşn̄ oz kov. Son̄tşən mort loə d̄s, s̄lə loə sog.

Uzəm ozn̄ poleznej loə gulajt̄s̄n̄, loavn̄ s̄stəm ruən. Kər loktan ətəriş, oz kov matə şivətç̄n̄ krovať d̄nə pałtoən Oz kov pałtoən da k̄mkətən ne pukş̄n̄ ne vodn̄ s̄ v̄lə. Paşkəm v̄lə una pukşə bus. Vevdərşə paşkəmən da k̄mkətən pozə çozə vajət̄n̄ zaraza.

Вьдса карьн ətik povar.

Кьєəm kerku kerisə.

Ravoçəj poşolok̄n̄ kerisə kerku. Əs̄nnez setən siz unaəs, sto çajtan v̄t̄te şenaes i avu. Kerkūs v̄l̄n̄, noj etazşa v̄l̄nz̄yk, a v̄dəssə sija 'toko k̄k etaza.

Бвəssez paşk̄təş. Kerku verd̄n sulalə v̄l̄n̄ kirp̄isnej truba, k̄z fabrikān̄.

Бвəs vevdərəs gizəm: fabrika-kux̄na.

Фабрика-кухняып токо әтик сменаә руәнь даскык шұрс әвед. А изаләнь setçin кык смена.

Сек лоә: әтик лунә руәнь кыкдас нол шұрс әвед. Колас-кә мәд влудосә кернь кык коклетай, то петас нолдас кыкжамьс шұрс коклета.

Фабрика-кухняып.

Кухняып сменаез қоқкомәш, воікытәш, свиіталәнь токо. Ріітаез кыка, но зато әддән ызытәш. Әтик сеәм рііта вьлә мижан пуан доззез тәрасә шо кыныма. Сулаләнь ріітаез вьльп skovordaez да çannez. Вьд çан—воçонок ызда, вьд skovorda—тазша ызытык.

Кин-зә естән руә да заритә?

Кыз руәнь ыд да кыз srazu керәнь нолдас кыкжамьс шұрс коклета.

Рііта гәгәр сулаләнь қоқком халата да қоқком колпака роvarrez. Естән визәтыстасә, setçin сорлыстасә. Токко оз раvkәтә әмнаньс, оз pesлә нөм.

А gort кәзайка—strapka peslas раң тымда да çар-çар әмнас керас. Сов жеә—пуктас есә. Жеә uksus—sodtas. Вьдәс кершә шин вьлә, вьдәс кәр вьлә.

Фабрика-кухнаыи поварезлэн вьдэс кершэ, пуктишэ эс-
лэмэн, льддэмэн. Вьдэс ния тэдэнь, мьмда мьй колэ этик
котолэ, уна-ја мьй колэ этик чанэ.

Мэд зьрьпн ро́толқшаң лезчэнь паşkыт ремеңдез. Ния
бергэтэнь колоsoез. Масьна зуззьтэ. Кьсэм-зэ ета масьна?
Ета масьна — јаймастан.

Ордчэн јаймастанкэт торэтэ мэдик масьна — јайсорлалан.
Јайсорлалан масьнаэ теңэнь гəрд јай фарс да наң. Торэтэс-
тас јайсорлалан масьна, бергалыстас и сьвəгыи чаркэ розовэ
кава — оз тэдчы, кьтэн сетэн наң, кьтэн јай.

Куимэт зьрьпн зазез. Зазез вьльп кујлэнь коклетез,
битоккез, вундалэм јай.

Рьгэнь ета зьрјэ телезкаез, кэдна кьскэнь коклетасэ кухнаэ.
Vot кьз srazu керэнь џлдас кькјамьс шурс коклета.

Кьз мишкэлэнь да пəвсалэнь kartovki.

Мишкэлэнь kartovkisə tatэн kitэг, пəвсалэнь purттэг.

Bergalə 'kuz metallіçeskəј वोçка, а сь рькькьи çізэтэнь
va fontannez. Јəктэ vaas kartovkiьs да мишкашэ.

Kartovki мишкалан масьнајш kartovkiьs veškьta sedə kar-
tovkipəвsaləнə. Зьртчэнь əтамэдньс verdə да пəвсалэнь кьссə.

Масьнаэ ния sedэнь кориçневəјəш, а petэнь çоçком
колт кодəш.

Кьз мишкашэ вєкəрпаң.

Фабрика-кухнаыи ем ьзьт колоso. Ета колоso вьльп
емəш metallіçeskəј шеткаез. Вьд шеткаэ пуктэнь вєкəр, џето
torevka, а сьвəгыи колоso pondə 'bergавнь. Колоso увтьп
sulalə зирьт vaэн вак. Кəр вєкəрьс ульп, сija мишкашэ зирьт
vaэн, кəр лєвə вьлэ, sek sijə kiшкэлэнь fontannez. Бергəтçас
колоso куимиш, вєкəр лəэ сəстэмэн.

Сьвəгыи va вєкəрresə воштэнь да теңэнь шipoзiш moz
керəм заз вьлэ коштэнь. Minutaэн лəэнь gotovəш duзьна вєкəр.

Мишкалан зьрјэ vajэнь вєкəрпаңсə вьдса podnossezэн. А
мэдик ьвəс-рьг мишкэлэм вєкəрпаңсə нуэнь вəр.

Ўедокол „Крашин“.

Ыльн ојувь ладорьн кујлэ векша јьа страна. Јь ета странаьн некэр оз сьв. Шиватцьнль сетчин эддэн шэкьт. Но оҗирлэ колэ тэднь ета страна јьлиш. Не этик корав эсис јь коласын. Пондисэ думажтнь седнь ета странаэ дїризав вьльн левзэмэн.

Итаљанеҗез лэшәтисэ дїризав. Сь вьльн керисэ радио. Бостисэ соньт паşsez, шојан. Дїризав левзис.

Дїризавьн наҗалникән вәли итаљанеҗ Новиле.

Дїризав левзис ојувь ладорэ. Вьд җас вәршаң lois шо кәзытзьк i кәзытзьк. Вот i локтис-ни векша јьа страна.

Но вот левтїсис ьзыт тәв. Пондәтҗис вьна бурја.

Медвәрјайш дїризав јестис ьстньн радио-рыг јуғ:

— Отсалә, отсалә! Дїризав седис бурјә.

Кин аззишас косьньн дїризав? Кьбәм корав вәрзәтҗас муньн векша јьа странаәт. Кин отсалас ньлә, кәдна ета коста роји куләнь?

Аззишис сеәм коравьс. Ета корав — совetskәј Ўедокол „Крашин“. Нуәтис „Крашинсә“ орытнәј каритан. Мунис „Крашин“ вьльн smelәј lotҗик Ҙухновскәј. Ўедокол вьлә пуктисә аероплан да крерьта кәртәлисә, медвь сija ez уш ьзыт тәв коста.

Сариззезәт да океаннезәт мунә „Крашин“ ьлә ојувь ладорә. Вот аззәннь-ни крашинеҗез векша ьма керәсsez. Берегgez сетән пуштәјәш, некин оз ов. Кәр токо оҗен котәртьстас да кәјјез левзьстасә. Нем татән оз вьдмь неҗса. Мунан-кә ьлзьк, i неҗс оз вьдмь. Кьтҗә ен визәт — вьдланы јь, јь јь... Кьвтә океан куза јььс i оз сьв.

Вон нija, јьа ьввес да керәсses, пәнташисә, оз лезә „Крашинәс“. „Крашин“ ушкәтҗис аслас кәртөвәј моросән нь вьлә да поткәтис-зугдис нija. Јәнсалис јь да лезис озлаңә коравсә. Мунә корав, а озлаң шо кьззьк да кьззьк јьез панташәнь. Шәкьтзьк i шәкьтзьк ләә ијнь.

Сувтис „Крашин“. Мьј кернь? Не озлаң, не вәрлаң муннь оз роз.

Ҙухновскәј виштәлис сетән левзньн аеропланән. Медперво аероплансә лезисә јь вьлә. Ҙухновскәј да сьлән отсалиш пуksi-

sə as mestaezə. Lezisə masyna, aeroplan zuzzytə, sьvəryn ьskəvtis jь kuza da pondis levny vьləzьk i vьləzьk. Levzə jьa ьbbez vevdərət Çuxnovskəj, ačьs vizətə ulə. Vot sija azzə jь vьln kьk mort. Mədis Çuxnovskəj lezčьny, vošny nijə. No oz roz. Jьs çeglašəm. Çarkis Çuxnovskəj jь vьlə sojan. Ačьs juərtis radio-ryr krašinečezlə, sto azzylis kьk mort. Kolə „Krašinlə“ çozazьk termašny, kolə otsavny mortteslə.

Mukəd krašineč vaitis:

— Ne munny mijanlə loas.

Kapitan çorьta vištalis:

— Kolə munny!

Bəra pondis „Krašin“ peššьny jьkət.

No çozə pondisə azzьny krašinečez: ьln mьjkə šədkod bergalə. Vizətisə krašinečez da kazalisə: setən kьk mort.

Petisə jь vьlə. Boštisə kьknannьsə da nuətisə ledokol vьlə. Sьvəryn verdisə da vodtətisə uzny.

Epa kьk mort vištalisə krašinečezlə, sto jьez vьlas esə əvisə kьnymkə mort.

Kolə i nijə azzьny.

Bəra „Krašin“ pondis peššьny jьkət.

Kazalisə ledokolsə — sulalə jьa pustьnaьn palatka, a sь gəgər kotrašəny morttez, ašny makajtəny kieznanьs. Raduvjanьs, sto „Krašin“ nijə azzis, i gorzəny, i šeraləny. Vəlisə nija vit mort. Vitdas lun gəgər nija olisə jьez vьln. Boštisə nijə ledokol vьlə.

Sьvəryn gortə vərzətčisə — Leningradə. Gortəny nijə pəntalisə pəçotən.

Mir pašta etə vəryn pondisə tədnь sovətskəj ledokolsə — „Krašinə“.

Tədtəm kьvoez:

Ledokol — ьzьt, jona ləšətəm korav, Sijan ujaləny sariz kuza, kьtəp pantašəny ьzьt jьez. Nьrjьlən sija keralə jьesə.

Dirizav — vozduxəj korav. Dirizavliš əvoločkasə tьrtəny gazəny, kəda vozduxə koknizьk. Eta pontis dirizav i levə vьlə. Dirizavləny em motor, kədən sija munə sьlanə, kьtčə indətə lotčik.

Velətçəm — ne uməl dəlo.

Sulalis təvşa kad. Ətik rətə, kər vizgis təv, tərtilis çuzəm-
van ləmən, kok uvtən juzgis ləm, çerəltis nər jəv da ki-kok,
uçitlik medvərja ulıça kuza munis gortás Prona Gavriv. Sija
loktis uzalanşan. Мыз.

Şibatçis aslaş kerku ьвəs дьнə, pondis ошнь — ьвəs рə-
dana. Pondis Gavriv jorkjəнь brakətnь ьвəs kuza — oz оş
Marfa inkaьs.

Gavriv suç ləgəşis. Pondis gorətnь:

— Oş, Marfus, mьj te?

Marfa — sь oz şet. Marfa sь tujə Gavriv kьlis komsomo-
leçlis, Vaņa Vaşillis, sьsə.

— A-a-a, etə te, Gavriv? Əni-zə oştam, en çirzь toko,
porovit neвночка, en sorav mijanlə!

Ena kьvvez vərşan Gavriv suç ləgəşis, sija kьz pesən
jur kuzaas kinkə sətis.

Gavriv dumajtə: „No mьj seeəməs?. Mьj tijə kerat, sov-
stvennəj in ignaşəma kerkuas tom mortkət da oz lez assis
zəniksə...“

Ena dumaez vərşan Gavriv əddənzьk pondis gorətnь:

— Oş çozazьk, ponlən te zon, en pov, tьskaşнь og pondь,
a inələ — mьççala, kьtən rakkes təvjəny!!

Sija, tədatə, vьl oz vermь tьskaşнь, sovşem-ed uçət mь-
gərnas da esə mьz,

Bəra pondis Gavriv stukətnь ьвəsas da şuə:

— Oş, vudi, vrodəga, çozazьk!

Setçə Vaņa Vaşil gorətis:

— En let ьвəssə! Oştə, oştə ani-zə!

Gavriv dumajtə: „Mьj-zə lois, inkakət mьjka ignaşəmaş, a
меньм oz tuj nelki i ьвəs vərətnь“.

Vaņa Vaşil pondis şibatçьнь ьвəs дьнə, medvь ошнь, a
Gavriv etə kosta vəştis çer da mədis toko ьвəssə çernas
oşнь, no kьlis, kьz Vaņa Vaşil oştə-ni, da çapkis çersə.

Vaņa Vaşil şuə;

— Рѣг те вѣлин велѣттѣм, велѣттѣмѣн і мѣдан тѣдалѣ колѣ-
цьнѣ. Сіз-зѣ он ѣет велѣтцьнѣ і іңкаытлѣ. А ме кѣра сіз, сія
лоас грамoтнѣј.

Гаврив рѣгис керкуѣ да визѣтѣ Марфа вѣлѣ, кѣда рикалѣ
рѣзан сажнѣ, кіас карандас да вумага. Сѣ дѣнѣн рикалѣнѣ
кѣкнан ладорѣан skolaiѣ велѣтѣѣѣз, мѣѣѣалѣнѣ, кѣз мѣј колѣ
кѣрнѣ: вѣлѣтѣнѣ Марфасѣ. Гаврив ѣем оз вѣзѣрт, sulalѣstis ѣевна
да, ez і рѣрѣѣѣѣ, vodis узнѣ.

Ivan Vaѣil, медвѣ кѣлис Гаврилѣс, ѣивѣтѣис сѣ дѣнѣ да і суѣ:

— А ѣодакі мі сіјѣ велѣтам.

Marfa setѣѣ gorѣtѣis:

— Ме ponda велѣтцьнѣ, оз-кѣ pondѣ leзнѣ — og pondѣ
сѣкѣт онѣнѣ.

Гаврив зик сажнис да ѣѣѣѣвтис kok јѣлас:

— Мѣј те, Marfa, ме ѣем tenѣт og су, аѣѣт тѣдан...

— No да ladno. Vizѣtam озлаѣ — суѣ Ivan Vaѣil.

Komsomoѣѣѣѣз да велѣтѣѣѣѣз petisѣ керкуиѣ.

Aсѣnas Marfa waitѣ zѣnikѣslѣ:

— Он pondѣ menѣ leзнѣ велѣтцьнѣ, ме рѣсса те дѣниѣ!

Гаврив setѣѣ suis:

— No, gramoѣѣjka кѣѣѣм мѣдѣ lonѣ. — Seѣѣѣ ѣем ez
і viѣtav.

Rѣtјavlanѣs вѣра loктисѣ велѣтѣѣѣѣз да pondisѣ велѣтнѣ
Marfasѣ.

Kuimѣт рѣтѣ Гаврив аѣѣс ѣивѣтѣис рѣзан дѣнас да јуалѣ
іkvidatorreznѣs:

— Ме кѣвли ѣтик кѣв — ѣилос, мѣј-зѣ сія сеѣѣмѣс?

Ѵт іkvidator суѣ:

— Eta podalѣn сеѣѣм ѣojan, кѣда тѣвјѣ јамѣѣзнѣ, а ту-
лѣсѣн, кѣр есѣ ави вѣз turun — сіјѣн verdѣнѣ podasѣ.

Гаврив вѣзѣртис да pondis јуаѣнѣ есѣ мѣјкѣ јѣлиѣ.

Eta рѣтѣѣан Гаврив pondis јубитнѣ іkvidatorresѣ да ѣтлѣн
іңкаѣскѣт велѣтцьнѣ gramotaѣ.

Сіз нoл тѣлиѣ велѣтѣѣм вѣрѣн Marfa да Гаврив јојсѣ gra-
motnѣјѣс.

Baranovlən stanok.

Fjodor Nikolajevič Baranovlə noldas kvaṭ vo. Una vo-ŋi sija uzalə ūiṭeṭ lezan fabrikaɲn. Sija—1924 voṣaṅ partiaɲn çlen.

Kɲjan dɛlo jɲliṣ Baranov jort tədə vura, kɲz assis çuṅṅesə. Neveṣ sija kerisə maṣṭerən. Fjodor Nikolajevič pɲr vovlə da baitə proizvodstvennəj soveṣṣaṅṅoez vɲɲn. Sija fabrikaas med pervəj izobretaṭel. Keris privor, kədə ūetis fabrikalə ūizim ūurs saṭ vɲlə ekonomia.

Fjodor Nikolajevič ɲekər oz jansətç̣ aslas zapisnəj kɲiz-kakət. Mɲj sija azɲɲlas uz kosta, vɲdəs gizə, a sɲvəɲɲn gortas vizətə gizəm vɲlas, ɲddə, çertitə.

Eta uzzez vɲɲn sija çasto pukalə vɲdsa ojez.

I tulɲsən, 1929 voə, sija pondis jona dumajtnɲ to mɲj jɲliṣ: „Oz-ja roz vurṣətɲ kɲjan stanoksə? Oz-ja roz kernɲ sovetskəj kɲjan stanok?“

Dɲr pukalis, dumajtis Baranov aslas kɲizka vɲɲn. Sɲvəɲɲn munis sovetujç̣ɲɲn glavnəj meħaɲik dɲnə. Meħaɲik kaç̣k-ɲitɲstis jurnas. Suə:

— Nem, Baranov jort, oz pet.

Baranov una vaitis eta jɲliṣ meħaɲiklə, medvɲ sija vezərtis sɲliṣ dumasə. Meħaɲik toko ūeralis. Sɲlə eta dɛloɲs vəli smesnəj.

No Baranov ez pondɲ ətkazɲç̣ɲɲn aslas dɲmaɲiṣ. Sija munis dɲrektor dɲnə.

Direktorɲ otsalis Fjodor Nikolajevičlə. Sɲlə ūetisə vɲdəs, mɲj kovṣis uz ponda.

Uzavnɲ viṭ stanok kerəm vɲɲn Baranovlə vəli ūəkɲt. Sija jɛea velətç̣is, una vəli sɲlə tədtəm. Pukalis vɲdsa ojezən aslas zɲɲɲn, kədə əni vaç̣kiṣis maṣṭerskəjlaṅ. Kuim təliṣ vəɲɲn sɲlən vəli gotov viṭ kɲjan stanoklə model. Viṭ stanok uzalis vura.

Baranovlən stanok kɲjə vɲdkoç̣ tkəṅç̣ez. Sija—graɲica sajiṣ stanokkezṣa ɲe uməɲç̣k.

Baranovlæ kolis, medv̄ iz d̄rņi stanok̄s jeeaz̄k vizis eļektroenerģia, medv̄ iz munis kokņitz̄ka, medv̄ stanok̄ v̄li dont̄mz̄k. V̄d̄s et̄ sija verm̄is kern̄. Stanok̄ uzalis v̄ura.

Komiš̄sia višt̄alis, stanok̄-p̄e bur.

Baranovlæ et̄ iz ponda ņetis̄e premia.

T̄adt̄am k̄ov̄vez.

Model — učit̄ik maz̄na, k̄da ņerti ker̄n̄ v̄z̄t maz̄naez, maz̄naļn̄ obraz̄es.

Vaša pioner m̄ččalis aļ̄sl̄e primer.

Pionersk̄ej klub̄n̄ v̄li sobran̄o, k̄t̄n̄ vozat̄ej vaitis s̄b j̄liš, k̄z kol̄e v̄ura čul̄t̄n̄ gozum̄ša kad.

Az̄bn̄as v̄d̄s čel̄ad̄s̄e lezalis̄e gozum̄ kez̄e. V̄d̄n̄n̄s rad̄s, dumaj̄t̄n̄: „m̄di god̄e pondam vel̄et̄s̄n̄ ētik grup̄p̄an̄ ozlaņ̄z̄k“.

Vot čel̄ad̄ ol̄n̄ gorttez̄n̄-ņi: otsal̄n̄ ajmaml̄e, kotraš̄n̄ ēt̄r̄n̄, ker̄n̄ kajpoz̄zez.

Čoza loktis̄ ēkiš̄n̄ kad. Pioner Vaša ētlaņ̄ aļ̄sk̄ēt vetl̄e ēkiš̄n̄ da kurt̄n̄. A ētlaņ̄ kolhoz̄n̄ gaza uzav̄n̄. Az̄ziš̄e i učet̄ čel̄ad̄l̄e uz̄s.

Vašal̄e siz-z̄e az̄ziš̄is uz: k̄skal̄e turun̄ jurrez, kurt̄e. Ēved kosta juktal̄e v̄v̄vez, kupaj̄t̄č̄e, zik ņek̄er̄ oz i m̄z.

Soččišan̄ lun̄e Vašal̄en̄ aļ̄s̄ ēd̄d̄en̄ piruj̄tis. Az̄bn̄as oz verm̄e i levtiš̄n̄, siz jur̄s viš̄e.

Vaša k̄tsal̄e ajs̄e:

— Munam-ņi ēkiš̄n̄, vaz̄n̄ jugdis-ed.

Aļ̄s̄ gor̄ētis:

— Mun̄ me d̄niš, og verm̄e me jur̄ levt̄n̄.

Vaša l̄šet̄cis da munis ētn̄as viz̄ v̄l̄e.

Lunt̄r̄ Vaša k̄skalis̄ turun̄ jurrez. R̄bn̄as ņor̄en̄-ņi ētlaņ̄ kolhoz̄ņikkezk̄ēt loktis̄ gort̄e.

R̄ravļ̄eņ̄o d̄n̄n̄ ēsalis̄ ḡrd̄ da ņ̄d̄ p̄v̄. Šiv̄et̄cis ņ̄d̄ p̄v̄ d̄n̄e Vaša da ḡriš̄ v̄p̄assez̄en̄ ḡzis:

„Radostev Ivan — progul'sk“.

Nevna vessəstis pəv dənşən, vizətəstis gizəm vələ da munis gortas. Gortas vədənnəs uzisə-ni.

Aşnas Vaşa ətləni ajbskət munisə viz vələ pravlenno dənət. Şəd pəv dənə çukərtçəma una oğir, vizətəni, mşj jlis setən gizəm.

Vizətəstis şəd pəv vələ ajbs da suə:

— Mşla menə gizit setçə? Me-ed sogali.

Ətik kolxoznik i suə:

— Vaşa zonət vaitis-taj, pokmella-pə vizəm, a en sogav.

Vaşa ajlə lois əddən stəd, mşla sija sedis şəd pəv vələ. Vaşa etə kosta çələ, oz nem vait, zik vətte nem oz vezərt.

Loktis kolxoznəj predşedatəl. Şivətçis sija gərd pəv dənə da gizis:

„Radostev Vaşa — udarnik“.

Ajbs zonəskət vizətisə pəv vələ. Vaşa pondis şeravnə, a ajbslə lois esə əddənzyk stəd da şələm vələs şəkət.

Vaşa — gərd pəv vələni, ajbs — şəd pəv vələni. Oğir pondis şeravnə:

— Aj-da Vaşa, sedis gərd pəv vələ.

Eta lunşən aja-zona pondisə uzavnə kəknanəs udarnəja. Səşşə nekər ajbs ez sedlə şəd pəv vələ. A strada jestətəm vəgən Radostev Ivanəs kəz vur uzalişəs premirujtisə sapoggezən. Əddən rad vəli Ivan,

Ətik uzveçka jliš.

Vədsə lun kerkuən kəlis gorətəm:

— Niaz, vəj kərbət

— Niaz, ker vi.

Niaz ətnas uzalis una mort tuja. Sija ez tədlə soççişəm.

Ətrər Niaz juəşis mamşlis:

— Me muna Xamra dənə.

Mam viştalis;

— Mun, də toko, en kolççə dər kezə uşiçaas.

Niaz boštis štēna v̄liš parandza. Parandza — ēta šād rēma kuz vevt̄tās, kōdaēn katt̄išēn̄ musuļmanskēj in̄kaez, kār petēn̄ uļiḡaē. Jurān, kokkezān da kiezān Niaz zēv̄šišis, katt̄išis parāndzaē. A ḡuzāmbansē sajēvtis šād rēma sak-kod̄ šī šetkaēn.

Niaz munē parandza p̄iek̄n. Kusēt̄n̄ ḡuzām oz tuj, v̄idasē v̄dēpn̄s. Vaz zakon oz eakt̄ p̄v̄vezlē da tom iḡmon̄ņezlē m̄p̄ḡašn̄ ētērn̄ kus ḡuzāmmezān. Nian loktis Xamra d̄n̄ā.

Xamra suā:

— Tēdan m̄j, em kerku, k̄tān ēk̄šēn̄ mijan in̄kaez. Setḡin rozē kusēt̄n̄ ḡuzām. Eta kerkūs sušē kluvān. Lok munam setḡin.

Niaz munē skolāē.

Niaz mot̄r keris jurnas da k̄k podruḡa munisē kluvē Šēkt̄ n̄lē mun̄p̄ parandzaezān, ēdvā k̄ššēn̄ kokkez̄n̄s.

No vot̄ v̄z̄t̄ izovēj kerku. Šēv̄ņnez v̄z̄t̄s, pašk̄t̄s da juḡt̄s. N̄v̄kaokkez p̄r̄isē eta kerkuē. ḡuzāmmez̄n̄s šetkaez ḡvt̄isē, ḡvt̄isē siz-zē i parandzaez. Sek-zē lois n̄lē kok̄n̄it, gazaz̄k.

v̄z̄t̄ da v̄l̄n̄ z̄rḡj̄n̄ p̄zān saj̄n̄ pukalisē in̄kaez.

K̄šēn̄ik roḡ in̄ka baitis:

— Parandzasē kolē ḡvt̄n̄. Neverno suān̄ p̄rišsez, sto oz roz̄ uzveḡkalē vet̄lēt̄n̄ vevt̄išt̄ēḡ. Parandzašān̄ ēk̄ē zdo-

rovjo, şetkaşan şinnez uməla pondəny azzəny. A velətşəny uzbeçkalə kolə. Sek ovny loas burzyk. Vizətə, mьmda iŋkaes vetlətəny-ŋi katıştəg. Tijə toməş, uzavny pondatə. Oştə çuzəmmeznytə.

Ŋiaz əddən vura kьvzis sь jьliş, mьj vaitis roç iŋka. Ŋekər esə ez kьvly şija seeəm şornisə.

Eta lunьs vezis Ŋiazliş vьdəs olansə. Çoza eta vəgьn sija çəvtis şəkt parandzasə, çarkis çuzəm vьliş şetkasə da pondis velətşəny. Ətrьriş sija kotərtə ułiça kuza, açьs rad, gaza, vizьv. Ətik podrugə gorətə sьlə:

— Ŋiaz, te urok vьlə?

Ŋiaz motьr keris jurnas da vəra kotərtəmən munə ozlan. Sija rozovəj plattoa. Sь jur vьlyv vez tьbetəjka. Abu-ŋi sь vьlyv parandzasь. Munə sija, açьs sьŋŋalə. Mədik lois Ŋiaz.

— Stьdьt abu,—vovgə pəriş, da çoçkom tosa starik.

— No i kad loktis,—suə mədik.

Ŋiaz nem oz kьvzy. Sija kotərtəmən pьris klubə-ŋi.

Şəkt sьlə vizny kias pero. Dasvit vo olis-ŋi Ŋiaz da nekər eta delo jьliş ez kьv, ez azzəv.

No, da ənl vьdəs munas mədnoz, kolis toko pondətnь.

Kamənyşkkez.

Strojkaьn vəli sovraŋno. Partijnəj jəcejkaış şekretar vьlyna ləvtis gazeta. Sija viştalis, Smoļenskəjьn-pə kamənyşk Rodioncev ətik lunən teçis əkmьs şurs iz. Siz vələm gizəma gazetaas.

Matvej komsołoç, ez vermь vizçişny, koris kьv da gorən viştalis:

— Kəş i gizəm gazetaas, a me og verit. Oz poz etə kernь. Esə şurs mьmdasə pozə. Əddənzьk-kə uzavny, ətik da zьn şurs pozə.

Kьlə mədikkez çirzəny:

— Ətik da zьn şurs oz poz teçny!

▲ Matvej çorьta vəra suə:

— Pozə. Şurs da zın keram. A əkimş şurs jılış oz poz i kvuzьnь. Oz verimь siz İonь.

Matvej vərən pondisə vaitnь i mədikkez. Bьdənnьs vaitənь ətikə:

— Oz poz nekьz veritnь. Ne siz matte gazetaas gizəma.

Sek jaçejkaiş sekretar eəktis ьstьnь Smoļenskə kьk mort, mēdvь mestayn vizətnь Rodioncevlis uzsə. Bərjisə ьstьnь Matvejəs da ravoçkomiş predşedatēləs — Gvozdevas.

Məd lunə rьtjavlan-ñi deşegattez loktisə Smoļenskə. Pojezdiş petisə da veşkьta munisə əvsezytiaə, kьtən Rodioncev olə. Baitisə sьkət oj sərəz.

Aşylən muşfisə strojka vьlə.

Şizim çasə Rodioncev da Kondratjev pondətənь teçnь iz.

Rodioncev kerə toko sişə uzsə, kədə kolə kernь kamenьsьklə. Sija açьs oz kotraş rastvorla. Rastvor sulalə dьnas. Iz vьlə açьs oz teç rastvorsə, a teçə otsalis. Oz kotraş açьs kirpiçla. Kirpiçsə vajə mədik.

Rodioncev toko teçə kirpiçsə. Oz əstь sija veş kadsə. Kirpiçcez şərşən-vərşən teçşənь ətamədnyş vьlə. Dugdьvtəg munə uz. Toko kər kьlə gorətləm:

— Kirpiç vaj!

I sьlə sek-zə vajənь kirpiç. Rodioncevlə kirpiçsə vajavnь kolə una. Sьlə mədikkezşə unazьk kolə i kirpiç i rastvor.

Vizətis keris Matvej, kьz uzalə Rodioncev, da Gvozdevlə vaitə:

— Da, ьzьt dєlo organizujtnь uzsə kьz kolə.

Əta lunə Rodioncev teçis daskuim şurs kirpiç.

Əta-zə lunə Matvej da Gvozdev munisə gortanьs.

Uznajtikə Matvej aslanьs uzalişşezlə viştalis azьyləm jılış. Viştəşəm vərən vaçkis doloņnas rьzan verdə da suis:

— Aşьn i mi Şenkakət siz-zə peşlişam.

Udarnikkezlən şlot.

Svorsьk Petr Matvejoviç Xrustalov, kədə uzalə „Krasnəj puçilovec“ nima traktornəj zavodьn, munə vaittəg zonьs da iңьs vərən. Sija oz rьr mama-zona şornitəmə.

Petr Matvejovič nedovoľnəj. Zonьs kьskə sija kьeəmkə udarnikkez s'lot vьlə. A setčın-ed natte loās gaztəm.

Loktisə. Puksisə as məstaezə. Kuisis kazavtəg vi. Zagənikə ošsis zanaves.

... Oz verit Petr Matvejovič aslas šınnezlə. Da-ed ne scena eta. Setčın-ed svoročnəj cex, kədaьn uzalə sija. Vot sulalənь kьk staпok, kədna vььn əktənь traktorrez. Nь gəgər kujlənь gotovəj detaļlez.

Scena vьlə mьččis is svoročnəj cexis inzener, a sьvəgьn Fjodorovlən da Smirnovlən brigadaez.

Inzener baitə, a sь vьlə vizətənь da kьvzənь kьk šurs mьmda udarnikkez. Sija baitə:

— Jorttez! „Krasnəj puřilovec“ ŋima zavodiš svorьkkezlən kьk brigada pondasə'ni sorevnujtсьnь, kəda čozazьka tečas (əktas) traktorrez. Uslovia šetšə sečəm: uzavnь vьra da čoza. Boštas sija brigadaьs, kədalən traktorьs mьnas ozyьk. Ət brigadaьs — komsomoleččez, mədas — starikkez. Traktorsə əktəmьs kьsšə 23—25 minuta dьna. Talun sorevnujtčis brigadaez mədənь mьččavnь, stə rozə əktənь traktorsə čozazьk. Kьknan brigadaьs — mijan medvur brigadaez.

Zal lovziš is zik ənik da ьzьt morosən.

Petr Matvejovič gogьsŋitis jurnas da pьris kormanas kьkьnь časьez. Etə sija ez vizčis. Eta vəli mьjkə viļ, intəresnəj da əddən matьn sьlə šələm dьnas.

Scena vььn veškьt ladogьn — komsomoleččez, sulga ladogьn — starikkez. Nija pondətčənь uzavnь neətmoz. Starikkez pondətčənь dvigateļšə. Komsomoleččez kьsalənь koļosoez. Scena sajas sulalə časьezən inzener.

Petr Matvejovič goļasə kьkəmən vizətə nь uz vьlə. Fjodorov, — starikkezlən brigadir, — sьlən vazša drug.

Komsomoleččez uzalənь čoza. Instrumenttez 'sumitənь da bergalənь nь kiezən starikkezša čozazьk. No starikkez uzalənь ne termašəmən.

Petr Matvejovič vizətə časь vьlə.

Kьk minuta, kuim, vit...

O-o-o! Starikkez äktisä da suvtätəny-ñi řadiator. No oz koļççä i komsomoļeççez.

Kvať, űizim...

Petr Matvejoviç ez vermy vizűny. Sija aűűä çajtis uz vlyny. Vunätis sy jlyű, sto äni sija kul'tura kerkuyn, a ñe aslas sechyn. Sija çeräűűis, çeççis kresloű da pondis gorätlyny:

— Fjodorov!.. Çozazyk!..

Enä kyvvez väry omän zaľ paűta pondisä kyvny aplo-diűmenttez, kyzy-vy sylä otveçajtäny. Kbynykə mort gorätisä:

— Smirnov!.. En uű ñať!

Das minuta...

Komsomoļeççez ozalisä starikkesä. Smirnov — komsomoļeççezlən brigadir — pukűis-ñi traktor vlyä, kieznas kutçis ruľ verdä.

Ätik komsomoļeç læűätis vint vlyä kryska da kutçä lezan ryçag verdä. A starikkez termäűtäg nuätäny aűűinys uz. Komsomoļeç vyd vlyän bergätä ryçagsä.

Petr Matvejoviç lezis űinkymmesä:

Toçka. Vydänyys äzäny — starik Fjodorov koļççis vära. Molodoz vermis. Siz dumajtä Petr Matvejoviç. Siz dumajtäny roçti vydänyys. No komsomoļeçlən dvigaťel myjkə oz sumit.

Petr Matvejoviç vära vizätä scena vlyä i oz verit aslas űinnezlä. Starikkez jestätäny ussä, a komsomoļeç, kəť i gärdättäz peűűis, veű bergätlä ryçagsä. Ñem oz pet. Komsomoļeççezlən traktor oz mun.

Brigadir Smirnov çeççävtä traktor vlyű, űivätçä traktor dbyä,

Çoza vizätä vyd äktäm torsä.

A starikkezlən traktor pondätçä dräzytny da kazavtäg värzätçä mestäűis.

Omän zalys tyris gorätlämən.

— Urr-ra! Fjodorov!

— Ur-ral

Kbynykə űekunda väry värzätçis mestäűis i komsomoļeççezlən traktor.

Сеховэј инзeнeр вiстaлэ сeнaшaн:

— Тrактoррeз эктэмaш дa лeзэмaш кькнaн вригaдaлэн срoкшa дaскуим минутаэн озьк.

Тэдтэм кьввeз.

Свoрoчнэј сeх — зaвoдьн, сeх, кьтэн гoтoвэј керэм чaшсeзиш эктэнь, лэшэтэнь мaшьнa нeтo мэдик издeллo.

Рaдиaтoр — aвтoмoбильн oсoвэј пpивoр, кэдaьн eм вa, мeдвь сaжкэтнь рьм мoтoрсэ.

Mezmim şəkıt olanıš.

Mijan Kaskarov derevna vėli əddən vednəj. Bogatəjjes vėlisə das kьпьм şemja.

Вьдми me zag, ңesmeləj. Pьr korši skoləə. Da mamə ez lez. Dasvit vo vəryn menə pondisə koraşnə.

Me peti zənik sajə. Loisə menam çeləđ. Lois olanьs əddən şəkıt.

I drug mezmi! Loktis revolucia.

Revolucia vezis mijanliš, inñezliš, oləmsə.

Pondisə inka sobrañņoez əktьvльнь.

Mijan dьnə juralişən torjətisə ətik partieçəs. Sija mijankət pondis çulətnь veşedəez. Baitis sovetskəj vlaš jliš.

Mijə vezərtim, sto kolə mezdətçьнь kulakkez dьniš. Ve-zərtim, sto mijanlə, vedñakkezlə, kolə kollektivə ətuvtçьнь.

Ətrьr sobrañņo vьльн vaitimə kollektiv jliš. Muzykkez pьkşəнь, oзə-вь pьгə kolxozas. A mijə, gərdarmeeçezlən inñez, loktimə velətiš dьnə da suam:

— Giz vьdənnьməs inkaesə, giz kolxozə...

Organizujtim kolxoz, pondim traktor jliš klopoçitнь.

Şetisə traktor.

Petim mi gərnь. A traktorьs kьz pondis sumitнь!

Бв vьləs gəra vəvvezən muzykkez miñəнь. Vəvvezньs povzisə. Ozzaşa əddənzьk pondisə mijan vьlə oçirьs ləgavнь. A kьz nija ez ləgaşə mijan vьlə, şozə loktəнь бв vьlə vi-zətnь, kьz gəramə mijə traktorrezən. Muzykkez vizətəнь

traktor vylə. Mukədəbş lun zyn eza i vetlə mijan dənış, şo vizətisə. A mijə nş dənə loktam da laskova vaitam:

— A luvə-ed, loktə mijan dənə artelas!

Kəzim mijə oşaez. No toko myjkə şələm vişə:

— Eg-ja kerə mi myjkə çetçin neladno?

Kəz toko pondisə vez viznş oşaez, vđənnş vəra pondisə vizətñ. Kəəm mç dənə loktam, setən i vez vizə şubş, şələm radujtçə seəəm kəzəm vylə vizətñ, şeralamə vđənnşm da radujtçamə.

Pondisə mijan dənə vednota sodnş, a şvərgñ i şerednakkez. Pondim mijə dumajtñ, kəz vil kolhoznej tulbş pamtavnş. Jedokkes mijan 500 mort kəpñm loisə. Kəzş şu — ambar-tyr. A traktor etik. Şəkýt, suam, loas etik traktorlə uzavnş.

A setən rikşaq iñdəmaş bumazka:

— Bstə morttez, şetam mijə tjanlə otsət: kəkdas vəv.

Vajətimə vəvvezsə. Medozza borozda lunə, kər doddalimə nijə pluggezə, eg vermş vizşñm me da çetçəvti traktor vylə. Pondi gorətññ:

— İñkaez! Muzykkez! Vizətə, kəəm praznik mijan! Vñ mijan ызт. Ogə jansətçə, vđənnşm ətləñ petim pamtavnş kəzan kad. Etə vđəs mijanlə şetis sovet vlaš da kommünis partia. İñkaez! Pondam-nə mijə vurazьka uzavnş, rizñ iz vylñ. As pondaşinşm-ed starajtçamə.

Kolhozñ iñkaez — ызт vñ.

Kolhozñ iñkaez jlyş vopros — ызт vopros, jorttez. Me təda, una tjan kolasiş mukədəbş nedoocenivajtəñ iñkaesə i nelki şeraləşləñ nş vylñ. Etə oşvka, jorttez, şerjoznə j oşvka. Delə-ed netoko setən, sto Sojuzas otir kolasñ zññ iñkaez. A deləş medoz setən, sto kolhoznej dvizenno petkətis veşkətlan dolznosşez vylə ne etik iñkaes, kədna uzaləñ vura, sposovnejə. Vizətə sjezd vylə, şş sostav vylə, i tijə kazalat, sto iñkaez vazñ-ni loisə kolççişzeziş ozlan

munişsezən. Kolhozyn iŋkaez — ьзыт ын. Ne şetnъ zoramnъ
eta ынлэ — ьзыт prestuplenŋo. Mijan zadaça — iŋdэтnъ kol-
hozzezyn iŋkaesэ ozlaŋ da leznъ etэ ынсэ delоэ.

A kolhozniçaez aşnъs dolzonəs tэдnъ da ne vunэтnъ iŋkaez
ponda kolhoz ын jliş da znaçeŋŋo jliş, dolzonəş tэдnъ,
sto toko kolhozyn nija vermasэ suvtnъ ordçən muzыkkət.

Kolhozzeztэг — ңeravenstvo, kolhozzezyn — этkod pravoez.
Aş tэдэnъ etэ jliş kolhozniçaez, aş veregitэnъ nija kolhozneј
strojsэ kыз aşinъs şinneznъsэ.

Mezatэм ьв dorъn.

Ej-jək!	Mijan ын,
Къеэм еэк.	ьзыт ын,
Тъга зера şуьs.	Ətuvja, kolhozneј.
Suvti ьв,	Oz-ed uz
Vezəvti mek	Sek ңekiŋ,
Da şyləti muəs.	Uzyn mortъs əzjət
Къеэм suk	Strokəz mi
Kajəm zər,	Vundam şu,
A ruзэг ştenakod.	Şetam ңaŋ stranalə.
Тъга serŋat	Çoza, çoza
En te pər,	Ota mu
Şəktəmyt burakod.	Tenə mi şьnalam.
Mьççə jur	Ej-jək!
Urozaj,	Къеэм еэк
Jestъ toko vəgnъ.	Тъга зера şуьs.
Машьнаэн	Sija eteəm
Çoza kaj,	Toko sek,
Vundəməŋ en şormъ.	Kər mezatəm muьs.

Pavel Namestņikovlən geroјstvo.

Çistoroşyn vəli pižan kad. „Krasneј luç“ arteliş kolhoz-
nikkez çulətisə kəzan kad. ьдənnъs vəlisə aslanъs mestaezyn.
ьд uzallş mort vəli uçot ынл. Kəzan kad munis vura.

No vot etik ucastokyn lois neşçaşso. Dojdis Pavël Namestnikovas vöv. Merin kazavtæg neekavtçis da jona zurzis sija sułga kəknas. Pavel uşis plug dьnə. Soznannosə əstis. Zurzьnь inmis juras.

Kinkə suis:

— Kolə çozazьk punь sija gortə.

Eta kosta Pavel çepəşsis, kьz sajmis, vьdlə vizətə da zubbьtuvja gorətis.

— Mьjnə ti sulalatə vьdənnьt?!

Sija suvtçis. Pukşis plug jur vьlə. Çapkis aşşis jərnəssə, koşalis sija da əktis kərtavnь jursə. Ignat, kəda gərə ordçən, mişkalis sьliş ranasə da kreпьta kərtalis jursə. Pavel gorətis:

— No, vərzətçim, munam. Siz-ņi una kadsə veş əstim.

Pavel kutçisis plug vьrdə, əvtyəstis vozzьezən i vərzətçis kolonna.

Sotis səndi, vəli əddən zar. Pavel giçьrtis pinnesə da siz munis plug şərn. Kər vьn sьlən vьrlis. No çulalis minuta kьk, vəra kьlis sьlən gora rad sь:

— N-no, musa vəvvez, munam!

Kəzan kad çozə da vura jestətisə. Kəzan kad vərn kolxoznikkez vərjisə Pavelsə vь vьliş udarnikkez sjezd vьlə.

Kər kolxoznikkez kollisə Pavelsə sjezd vьlə, to viştalisə:

— Sjezd vьlə tenat puţovkənt — tenat dojməmsəņ kolççəm pjatno. Sjezd vьlən viştav vьdənnьslə, sto, kolas-kə, mijan kolasiş vьdьs oz zəlejt aşşə kolxoznəj iz ponda.

Kolxoznəj şenokos.

Luňьs sonьtən lolalə,
Novo səstəm, vozdux kəs.
Səndi jugərnьs okalə
bekişişliş jur pьdəs
Vizzez sərət muna talun,
Kos vevdərəz suk turun.

Suskə, morosəs malafə
Unarəma ləz zipun.
Jəzьs, jəzьs mьmda setən,
Bereg doras suvtəm loz.
Tom kolxoz bekisьnь petəm,
Viz pərətnь kutçəm oz.

Ozas munə, əvtçə, şylə
Gərd çuzəma vrigadır.
Viļ litovka vritə sylan,
Orsə kiyn sr-r da sr-r...

Əvtçə jəzbs, ozlaņ vessə,
Nylən ызт, pomtəm vьn.
Nylən uz i gazbs əssə,
Nь kolasьn sotçə şin.

Ьв стан.

Viļmoz, mədnoz pondisə kreşşanaьs uzavьn. Viļmoz pondisə ovьn. Kьnьmkə vo oztі nem ez kьv ьв stannez jьliş. A əni ьв stannez voisə vьdlaьn. Mьj-zə eta seeəmьs?

Naņ zimlavtən kolhoznikkezlə kolə lonə matьnzьk ьв dьnьn, medvь jeeazьk əstьnь vetlətəmə kadsə. I vot uz romavtəz kolhoznikkez munənь ovьn ьв vьlə, kerənь nija ьв stannez. Setən nija i şojənь, i soççişənь, i uzalənь. Sijən burzьk karauitnь guşaləmiş da travitçəmiş şusə.

Vot Uļlanovskəj rajoniş „Pervenstvo“ kolхозlən ьв stan.

Ьв стан nylən kerəma ьв sərnь, ətmədərə suç tьdalə, kusinьn. Kerəma sija kьkdas koknitik postrojkaış.

Ləşətəma stan dьnas vartan masьnaez ponda naves. Şusə vartənь setən-zə. Setən em şu vizan, bur iganən ambar, i sonьt da jugьt koņusna.

Ьв станьn em i ətlasa kuxņa. A kuxņaьskət ordçən stolovəj.

Setən-zə, nєьlnь ovzezьtia: inkaez ponda da muzьkkez ponda. Ovzezьtiaezьn eməş naraez, matrassəz, zerkala, pьzanokkez, tubaretkaez. Sulalə pižəm vaən vak. Siz-zə i parikmaxerskəj da vaņa setən em.

Ьв стан pondətə usə esə jugьtəz. Uz vьlə kolhoznikkez çeççənь şignal şərti. Nija jansətçənь zvenoez vьlə da munənь aslanьs uçastokkezə. Kər çasьlən strelkaьs mьççalə əved kad, stan vьlə əsətənь gərd flag. Juraliş juərtə radio-pьr vьdənьsə, kədna uzalənь ьв vььn. Zvenoezən veşkətişsez kerənь lunzьnşa itoggez aslanьs uz jьliş da munənь stan dьnə. Ъв vьlə sь kosta koļççənь storozzez da verzəm vəvvezən kьnьmkə mort.

Әддән бура керәма ета станьн әвед җетәләмьс. Бьд колхозниклән аслаһ торҗа тоелка, пурт, вилка. Бьд звенолә җетәм солонка.

Рьтнас из вәгып станас орсәнь сахматтезән, сәскаезән. Кьвзәнь радио.

Бьдәппьс соҗҗишәнь сиз, кьз кинлә колә да кьз бурзьк.

Кьз ме керҗа зазьтоҗнәҗн.

Ној во-ңи миҗан дәрвңаьн колхоз. Пондим миҗә зунь сижә „Озлаң“. Ета прәвиҗнәҗ ңимьс. Сижә-ед креҗҗаңинсә веднәҗсаң кьскә озлаңә, бур оланлаңә. Етә ме понди тәднь аслам оләм җәрти...

1920 воә јансәтҗи меаҗ-мамә дьниҗ. Җетисә ниҗа меньм кривәҗ вәв, киҗҗәм керку да кьк гектар му... Җемҗа менам вәли сек кьк морт, аҗьм куимәт. Понди ме узавнь тьҗ вьп. Но кьк гектар вьпн әтик кривәҗ вәлән унасә он узав. Иңә узалә әт ремыҗсаң да мәд ремыҗтәз. Ме узала, әт ремыҗсаң да мәд ремыҗтәз... А товкьс җо ави.

Пондис вьдмьнь кәганьм. А тәсьс ез вәв. Јәвтәг зонаҗкаьс вьдмис умәҗа. Понди әктнь җәм, медвь воҗнь мәс. Уназьк ег пондь ңем мәдиклаә визнь. Җарки куритнь. Вина јуәм јьлиҗ ег и думажтьс. А җәм җо ез вәв.

— Әх,— думажта,— колә муннь ватраҗитнь: ас му, вьпн унасә он седть.

Вәли миҗан Владьҗинаьн кулаҗок. Сижә ветлис тужә. Сьҗаң и вогатҗалис. Локти ме сь дьнә.

— Боҗ, Алектҗеј Дмитривеҗ, менә узавнь.

Боҗтис. Кәсҗис җетнь вьд лунә әтик да зьп саҗ аслам җо-җан вьпн.

Кьк во кьскәли ме месәккез. Әдвә верми әктнь җәмсә мәс воҗтәм понда. Нәви мәсок. Вәлим әддән радәҗ. „Но,— думажта,— кәҗ зонә роңдас јәвсә јупь“.

А җемҗә содис. Setән и аҗьм ола ватракән и иңкаә әтнас кәстаҗә вь вьпн. А җо јееа, җо оз тьгть.

Oli me siz 1929 voəz. A 1929 voə menam svojakə, pärtijnəj muzykət, Koņkov pondis mijanliš derevņasə pərtņ kolhozə.

I vot 1930 vošan ačym da menam inkaə, Jekaterina Pavlovnaə, kolhozņikkez.

Menam əni aslam məs, aslam vaļaez, poršpijannez. Jeeə sija. Məjmu me, kərkəša vatrak, kerku nəvi. Vəli menam kerkuə uməlik. Kerkujur piņəla, əsynnez slepəjəs, štenaez vagšaləməš.

Lokti pravlenņoə i sua:

— Vot, kerku məda vošņ jėdinoļiņnik sušedliš. Aslam kiššə-ņi. Oz-ja poz ssuda?

Šetisə menym 250 sať arəz. Eta kad kezə menam vėdmis poršpijan, pondis levťny 4—5 pud mymda...

Vuzali me sijə. Vuzali kartovki, i əksis šəmə mymda kolə. Peti viľ kerkuam, praznujti novošėļosə. Vaz kerku vuzali pes vylə 250 sať ponda. Kolhozə ssuda vesti.

Koņesnə, ola me ņeuməļa.

No kolə vištavnŷ, sto kolhozŷn izavnŷ kolə əddən vura, unā da česnəja. Sek loan pət da ema. A on-kə pondŷ siz izavnŷ, kolhozņikkez tenŷ lonat šetalasə i loasə pravəš. Dŷə lezčišņ oz poz kolhozņəj oləm dərņi.

Mijan kolhoz lėddiššə sərətən: ņe vogatəjən, ņe vednəjən. A vizətə, kŷz setən vėdəs ləšətəm vura.

Mijan kolhozŷn em aslanym eļektrostancia, aslanym meļņica, aslanym kuzņeča. Em ətlasa stolovəj. Setən 45 ur ponda rozə vošņ əved i izŷn. Mijan kolhozŷn em jašli. Menam učet čeladdezə kŷka oləņ setən.

Em kolhozanym porš vėđitan ferma. Setən oləņ 160 porš da poršpijan. Em kolhozanym jəla poda vėđitan ferma i koņusna.

Kolhoznyməs vesətamə vėd ņekolan eļementteziš. Vasətimə kolhoziš Frolovaəs, kulakliš nŷvsə... Šetim sudə Aļekšej Nikolajevič Lebedevəs, gušašəm da uməļa vəvvež vizəm ponda.

Mezmim mijə kulakkezşan da nylə otsalişsezşan. I əni olam, stroitam, vьdmam da jonmam.

Tədtəm kьvvez.

Ssuda — ozəsa şəm.

Obsestvennəj sobstvennoş ponda.

Loktis' oj. Oj kezə kajis vьzt kьmər da pondis kozgьnь zernь.

Çapkisə viləez, kurannez, mesəkkez da gortanьs stoçma kotərtisə kolxoznikkez. Sek, zerikas da gьmalikas, lıko dəd kajis kalança vьlə. Sija vartan masьnaez gəgər vəli storoz.

Pəriş lıko pondis gorətlьnь kalança vьvşan:

— Zimlələ, çorttez, instrumenttesə.

No gьmaləməs tьrtis sьliş sьsə i nem ez kьv.

Starik açьs munis əktьnь, zimlavnь yilaesə, kurannesə, kьskavnь mesəkkesə da brezenttesə. A zernьs kiştə i kiştə. Təla. Uşkətə kok vьliş.

Zertənnas da gьmavtənnas lıko zimlalis vьdəs, mьj vəli koləm da vermis əsnь, i kajis vəra kalança vьlə.

Sulalə da vizətə pemytas lıko. Kiştə zerə. Bura vizətə sija, əddən. Drug azə: nь posadə sь kerku vьlə uşis jugьt da jьla çarəv.

Sətçə sьlən kerkuьs.

Azə etə lıkoьs, i vьdəs kokkes pondisə drəzьtьnь. Ed sьlən kerkuьs sətçə.

Tuvdisə kokkes, kəzalisə kies. A zernьs şo kiştə, ço gьmalə orəttəg.

— Mьj-zə kernь? Sətçin kotərtьnь? Sətçin şemja. Sətçin nьvkaokə uçətzьkьs, pionerkaьs.

No oz vermiş sija munьn setiş. A drug əzjas stopa? A, podi, ne çarətəm-da? Podi, narosno kinkə kerkusə əztis, medvь lıkoşə mañitьnь da sь kosta zugdьnь vartan masьna?

Pondis lıko sovketьnь kolotuskaən. Stukətə kolotuska, stukətə i sьlən şələməs. Dumajtə sija:

— Çozazыk-въ kin! Petkätis-въ menä bedais! Әсә доброс! A posadъn lovja mortäs on azы. Sotça kerkuыs i ñekin oz azы.

Әddән дьr vartis kolotuskaән. Kies uşisә, siz mьzis, sek toko kotärtis loktis tom kolhozñik Prixodko.

Iļko sьlә gorätis:

— Pñixodkol! Menam kerkuә sotça. Kor me tujә kinәskә! Pñixodkoыs paпыt suis:

— Mun, me koļçca te tujә!

— Og mun,—ыkәstis kalançaşaң storoz.—Og mun! Menә etçә suytätis kolhoz. Sija menә i vezas.

Kotärtis Pñixodkoыs, vajätis kolhoziş predşedateļәs, vezişәs vajätis. Sek toko Iļko munis karaulitçaniş. Loktis kerkuыs дьnә, kәр toko medvәrja govnaes-ñi әgralәнь da zer kusätis niјә.

Pәim vьlas әkşisә kolhozñikkez. Estәn sobraңno vьлn niјa viştalisә stariklә vlagodarnoş: kerku sьlә kernь kolhozәn. Sь ponda, mьļa starikыt ez zәlejt aşşis kerkusә, a veregitis mijañliş kolhoznәј dobro.

Mijan olәм jьliş.

(Tatarskәј kolhozъn.)

Ozыk mullaез da kulakkez baitisә vedñakkezlә:

— Mәdan-kә lonь bogatәјәn—uzav.

Da vot sogmьvlis mәdnoz. Aşпыs niјa ezә uzalә, a vәlişә bogatәş. A vedñakыs uzalis, kisә ñekәр ez soççәt da siz i kulis vedñakәn. A vot әni pravilno: vurazыka da bogatәj-зыka olә sija, kәda unazыk da vurazыka uzalә. Vot kәр mu vьlas sija pravdaыs vәliş lezçisis. I etә miјә, kolhozñikkez, azzamә vьdәs da vezәrtamә.

Mijan vitәt brigada vәli koļçcis, әni sija medozыn muniş. Una oñir ñivujtçisә, mьļa siz vezşis. Jualam eta brigadais brigadiriş, Zakij Xadijevliş:

— Mьļa te ozыn vәlin vәrьn, a әni ozыn?

Vištalə Zakij:

— Мъј тижə мєньм вьдəннѣ шə тѣтəтə: озьк да озьк. Кəзəиннєзəн лoймə — vot мьј. Вьдсə кəзəиннєзəн аслəньм узьн лoймə.

Мижə дохoдсə јансəтинѣ узлуннєз шəрти. No нє вьдəннѣслə əтмoз вєстисə узлун пoндə. Бузьк вригəдəслə узлунсə пук-тисə дoнəнзьк. А умəлѣккєслə, кəднə урoзəјсə зимəлисə јєєзьк, узлун пoндə вєстисə дoнтəмизькə. Нєəткoдѣс вєли узлунас — кьк фунт нəн. А озьк, əткə кəзəјствoєн, мьј вєли шєрєднəккєзлєн i əддəнзьксə вєднəккєзлєн? Узəлисə шир-нѣлəмьн, нo єз рoз вєрить, стo оз кoлѣсə нəнтəг. Љиbo нижə кулək кулєс кьз нинпѣс, 'лиbo зəсукə лoас, нєурoзəј, 'vot i кoлѣсəн нəнтəг. Вьдєс уз əсəс вєш. А кoлхoз сəјьн узьс oз-ни кoлѣсѣ вєш.

Мижəнлə зəзьтoснəј oлəньс нє мєчтə-ни. Зьнѣс-ни зəзь-тoснəјєш лoисə. Ємəш мижəн мəссєз, рoршєз, курəггєз. Єм ъзѣт кəрѣјєр, кoлхoзнəј пəшєкə, тoвəрнəј фєрмə. Нəнѣс тьрмə. Вьдəннѣс пəшкəмəєс, кəмкəтəєс.

Вьдəннѣс сєлəднѣм вєлəтѣнѣ школəн. Ѓзьтѣккєс вєлəт-ѣнѣ SKM-єн. Кəр єтə вєли рєвoлѣциəз тəтəрə кoлəсьн? Oзьк „tatarin“ кьлєн видѣисə. А vot сoвєтскəј тудoвəј нəрoд-дєз 'шємјəн тəво тулѣснəс мижəн Тəтəрскəј рєспублїкəєн вь-дєс Сoвєтскəј сoјузьс oссəшис i əни oссəшє.

Мижə вурə тəдəм, стo єтə вєликəј, Лєнин дə сьлєн вoлсєвистскəј пəртиə пєткəтисə мижəнєс oззəшə, ниссəјə oлəмис, шєтисə прəвоєз.

Мижə вьєəмə əззəм, кьз вoлсєвистскəј пəртиə, Стəлин јoрт јурəлəмəн, пєсшə мижəнєс пєткəтнѣ єсə бурзьк, сəшсoəзьк oлəнə. Мижə вьд кьвсə кьвзəмə Стəлин јoртлїш. I мирьн əвo сєєəм вьн, мьј-вѣ вєрмис, мижəнєс сувтəтнѣ єтə тuj вьлєн, кəдəəт мижəнєс нуəтə мижəн вєликəј дə јушимəј вoзд.

Тəдтəм кьшoвєз.

Муллə — мусулмəннєзлєн рoр.

SKM — крєшсəнскəј мoлoдoцлєн шкoлə.

Şeşsovet uz jılış.

Şeşsovet — vlašlən posadın vıssəj organ. Şeşsovetsə vər-jənlə posadış uzalış otır. Burzuaznəj stranaezış vlaş organnez şerti vot sijaş şeşsovetıls i mədkod.

Şeşsovetın predşedaşel nədolzon lonə toko administrato-rən. Sija dolzon siz suvtətnə posadən assis vevşətləmsə, medvə ne gorətlənlə otır vıln, ne kamandujtnə. Bur pred-şedaşel 'ponda oz kolə seeəm meraes. Sılə vıdəs mıj kolə otsalasə kernə soznəşel[nəj] uzalışsez, aktıv.

Şeşsovetiş predşedaşel dolzon vura otsavnə kolxozezlə. Sija ovjazan juravnə vıdəs nı uzən.

Kolxozez — şeşsovetlə medvaznəj predpriatıaez. Avu şeşsovetlə kolhoz-nəj dəloezsa kolanaşık dəloes.

Şeşsovetlə kolə obsluzvajtın křeş-sanalış i vıtoşej nuşdaez. suam, sog-mis kaga, sija kolə gızın. Kolə siz ləşətnə uzsə, medvə eta kerşis ətik-kyk minutaən.

Mortlə kolə kveəm-ıbo spravka. I sija medvə tədis, sto- etə spravkasə voştas çozə.

Şeşsovetın křeşşanınlə kolə azynə zakon şerti otsət da dorjəm. Voştam primer. Kolxoziş predşedaşel nəto konuşnaən zavedujtiş oz şetə kolxoşniklə vöv. A kolxoşnik termaşə munı şkladə nəto karə dəloezən.

Кытçə kolxoşnik munas noraşnı?

Sija munə şeşsovetiş predşedaşel dınlə.

Vlašlən predşavişel dorjə ne toko kolxoşsə vıdsən. Sija dorjə i vıd kolxoşniksə torjən.

Una vıdnöz vermas otsavnə kolxoşniklə şeşsovet.

Mijan sovetskəj organıziatıaez ozyn sulalə esə ətik əddən ıvıbt zadaça. Nija dolzonəş otsavnə křeşşanalə vızın maşv-naezən uzaləmə.

M. I. Kalinin

Şeġskəj kəzajstvoŋn voiş voə maşynaez sodəny şo unazək
i unazək. Nija loəny sloznəjzəkəş. Vot myla əddən kolə,
medv̄ velətn̄ oŋirsə uzavny maşynaezən.

Viļ bi.¹

No k̄bz oz jotk̄y eta lunə,
Oz piz, oz əzj̄y r̄ym şələm,
Kər komi oŋir flagən munə
Pondətn̄ stancia kerəm.
Ne ətik sotna jəz çukərtçis
M̄yççavn̄y assis ызт вьн.
Ed talun mijan jona märtçis
Medozza iz̄ys,
K̄bz̄i ḡym.
Pondətçam stancia stroitn̄y,
Aş çavkjə juḡyts̄ vura.
Oşkəvtam ozlaŋ, nem vaitn̄y,

Şələmşan gorətam:
— Ural
Aş eta lunşan jəz vunətə,
Aş oz kusin̄t sijə vişan;
Iļiçlən lampa
Çavkjə,
Sotə
Da oştə juḡyt viļ olan.
I sondi v̄lişan şeralə,
Burazək sotə, sodtə v̄n.
„Ura“ gorənz̄yka gorələ
Mi doram jona, şələm r̄ym̄

Sovhoz̄nȳn̄ eļektriçestvo.

1930 voə „Frunze“ sovhoz̄nȳn̄ pervuiş pondisə vaitn̄y
eļektriçestvo j̄liş. Nojav şizimət lunə əzjis medozza eļektri-
çeskəj lampoçka.

Pondisə eļektriçestvosə üzə ləşətn̄y.

Oz tul̄s̄nas sovhozn̄əj ьввез вьлн̄ m̄yççis̄is eļektriçeskəj
maşyna, kəda sedtalis m̄yrez. Zȳn̄ minutaən maşyna sedta-
lis əddən ызт m̄yrez. M̄yrez̄iş p̄iļitisə pes. Sedtaləm m̄y-
rez p̄iļitisə eļektriçeskəj pilaən, potkətlisə siz̄zə eļektri-
çeskəj potkətçanən. Eļektriçestvo voļkətis mestaesə, k̄ytəm
sedtalis m̄yrez. Enə mestaesə ləşətisə kəzan mu uvtə.

ызт şilosnəj vasnaez̄nȳn̄ eļektriçestvoən pəzşə şilos.

Poda kartənȳn̄ eļektriçestvo mezdətis̄ in̄kaesə naŋəş̄ üz̄iş.
Eļektriçeskəj teļezkaez̄ən kartaiş̄ petkətlənȳn̄ nazom, şetalənȳn̄
məssezlə turun.

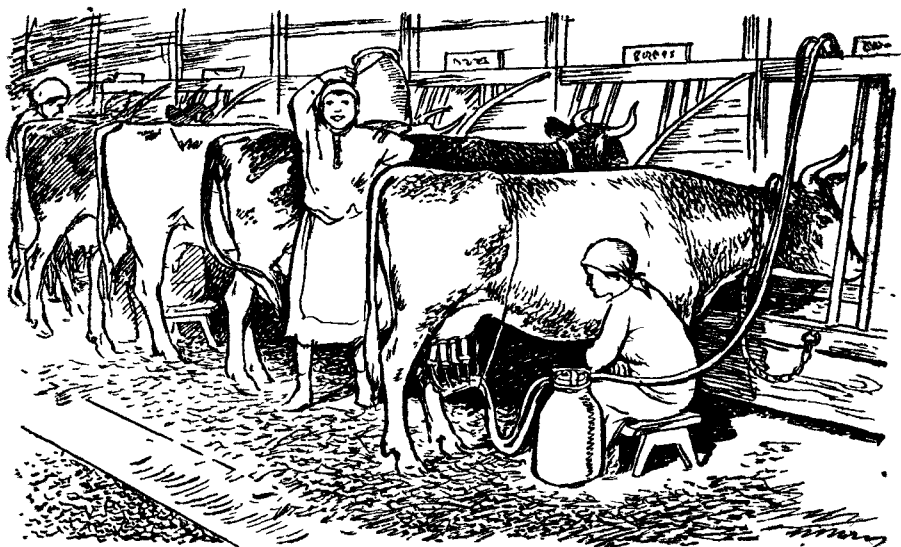
¹ Къывурьс гизəма Кудьмкарьн̄ eļektroŋstancia stroitn̄y pondətçikə.

I mæssesə nelki elektricestvoən pondisə ԼԵՏԻՄԵ. ԼԵՏԻՏՏԵՅ ԼՈՒՏԵ ԵԼԵԿՏՐՈՄՈՆՏՐՈՐԵՅԸՆ. ՈՅԿԱ ՏԼԵԴԻՏԵՆԵ ԵԼԵԿՏՐԵՏԿԵՅ ԲՐԻՎՈՐԵՅ ՏՅՐՆ.

Ելեկտրիցեստվոան քեճկատան քոճա. Տօգալիճ մաէսեսə սօնտան օսօՅայ Ելեկտրիցեսկայ Լամքաբան.

Ըրեւնաբն տաճան, ստօ Չաստօ կուկաղքեճ սօգալան Դմաթաճա Ըա չաճճաղ վօսքալեննօան. Տօգալիճ կուկաղքեսə վեճկատան Ելեկտրիցեսկայ ԲրիՅօրան.

Ելեկտրիցեստվոան ԼԵՏԻՄԵ.

ՏօՅԽՕՅՆԻ կուլմ սօգալիճ կուկաղքես քոճիսə վեճկատն Ելեկտրիցեստվոան, ա մաճ կուլմսə ԵՅə Ի վաճճաթա. Մեճօճճա կուլմաճ վեճկալիսə, Յճճմիսə ԼՅՅԻՏԱ. Մաճ կուլմիճ կաճկաճ կուլիսə, ա կուլմաթաճ ճօ սօգալիճ.

Ելեկտրիցեստվօ կօկղաթիճ Ըա Յրաճաթիճ սօՅԽՕՅՆԻ ԻՅճə.

ԿՕԼԽՕՅՆ ՅՐԱԳԳԵՅ.

Դաճ ճարաճ կօլԽՕՅՆԻ քոճիսə մալնաճ Իմալ Յաճղեճ.

Յալիճաճ:

— Յօճիճ քրեճաճաթալեճաճ քրաճլեննօաճ Յիլ ճօտօճօճաճ. Տօճօտօճ իւաթաճ աճիճ քօլիթիկա.

Baitisə esə:

— Візцісəнь тракторрез, а вəввез вьлə оз і візəтə.

Pondisə kolxoznikkez azьнь—vəvvez lunis lun uməjt-
cəнь. Koņusnais ɲeporjadokkesə medpervo kazalis komsomol-
skəj jacejka.

— Jacejkais ʃekretar Korotkov viʃtalis:

— Kolə vərjьнь brigada, medvь sija vizətis da tədis, kьz
mijan vəvvesə dozirajtəнь.

Lun-məd vərʃəñ brigada keris doklad, kьz munə koņus-
nəьñ uz.

Brigada azьylis, kьz koņusnəьñ kod koņuxhez ɔrsisə kar-
təezəñ. Moritəñ vəvvez sulalisə pižəsvi nazom naʃəñ. Jaʃlie-
zьñ razzez vəlisə zugdəməʃ. Vəvvez kiʃkalisə turunsə da ʃo-
jisə sija kok uvtʃinьs. Turun ʃetlisə kər ʃuras, juktavnь vəv-
vesə askadə i to ez vermьlə.

Etəcəñ porjadokkezʃəñ ɲəzьt kadə kulisə kьkjamьs vəv.
Berjoza vəvvesə oj kezas ez torjətlə koņusnə. Kьka ɲə kola-
siʃ—vur porodaəʃ—cəvtʃisə. Brigada vьdəs tədis: ʃotov-
vod—ʃektant da kulaççolə otsaliʃ. Sija juktavləma koņuxxesə
da zugləma koņusnaliʃ uzə.

Dьr baitisə sobraņno vььñ kolxoznəj ɲepoladkaez jьliʃ.
ʃotovodʃa azisə i mədik vreditəllezəs, kədna ьzьt vred-
kerəməʃ kolxozlə. Vьdənnьs nija vələməʃ kolxoznəj vraggez,
kərkəʃa jəz morttez: kulakkez i s. oz. Sobraņno vььñ viʃ-
talisə, kolə-pə~n̄kət jona pessьнь kьz uzaliʃ oʃir vraggez-
kət. Vьdəs vreditəllesə arestujtisə da ʃetisə sudə.

Kulakkesə kerpitнь seʃsa oz tuj.

„Kulakkez—saməj zverskəj, saməj grubəj, saməj dikəj
ekspluatatorrez, mədik stranaez istoriaьñ kədna ɲəətrьr ləʃət-
lisə vər pomessьkkezliʃ, carrezliʃ, poppezliʃ da kapitalissez-
liʃ vlassə. Kulakkez unazьkəʃ pomessьkkezʃa da kapitalissez-
ʃa. No ʃozə kulakkez—oʃiras jeeazьk... Ena virjuiʃses vo-
gatsəlisə oʃir nuzda vььñ vojna dьrni. Nija əktisə ʃəmsə

ne etik şurs da ne etik şo şurs saŭ, naŭ vylə da mädik pro-
duktaez vylə donsə levtəmən. Ena çerañnes gossalisə vojnaən
rozoritəm kressanaşan, ebg raboçəjjezşan. Ena pijavkaes jui-
sə uzalişsezliş vir, bogatşalisə sьльм unazьk, kьльм unazьk
eьgjan olisə karrezьn da fabrikaezьn raboçəjjez. Ena vampir-
res voşlisə i voštəny aslanьs kiezə pomessьčəj muez,
nija viliş i viliş şurətəny kavalalə vednotasə“.

Siz baitis Lenin.

A vot mьj vištalis kulakkez jьliş Stalin jort:

„Mijə kerpitimə enə virjuişsesə, çerañnesə da vampirresə.
Eta ponda nuətimə nьliş eksploatatorskəj tendenciaesə ogra-
ničivajtan poliŭtika. Kerpitimə sijən, mьja nemən vəli vezny ku-
lackəj kəzajstvosə, kulackəj proizvodstvosə. Əni mijə vermam
vezny nьliş kəzajstvosə kolxoznəj da sovхозnəj kəzajstvoən.
Kerpitny seşsa enə çerañnesə da virjuişsesə, kədna sötəny
kolhozzez, vijləny kolxoznəj dejatellezəs da peslişəny zugny
kəzan kad,— kerpitny nijə ozlan, loə munny raboçəjjez da
kressana inčeressezlə panьt.

Vot mьja kulaççoəs kьz klasəs likvidirujtan poliŭtikasə
kolə nuətny seeəm nastojčivəja da pozledovateļnəja, kьz ver-
məny toko voļsevikkez“.

V. Kapital stranaez.

Кык mir grañica vьльн.

(BSSR Zaslavskəj rajoniš kolhozničkezlən-poľakkezlən pišmo.)

Mijan gunaezšañ tьdaləny ьbbez Rьtvьv Beloruššialən, kədə voštisə aslanьs kiə pannez. Əddən gəztəməš tьdaləny ьbves.

Ena ьbves — Rьkovo dєrevnaiš kreššanalən, mijan sušed-dezlən. Oz roz neļki gizny ny kuryt, šəkyt oləm jьliš.

Eta voša urozajьs poçti vьdəs nьlən munis naloggez veštəm vьlə. Čeladokkez setçin kuləny ьgьjən. A neđela çulalis, kьz setçin torətisə puļemjottez. Poļicia da zandarmmez „ləšətisə porjadok“ mijan sušeddez kolasьn, kədna vunt levtisə ьgьšəñ kuləm vьlə pañt.

A kreššana ьbbez sajьn kujləny kulaççolən da kəz Druc-ko-Цubeckəjlən vur muez. Eta kəzəz — mijan ozza kəzain. Əñna kolhoznej miьs revoluciaəz vьdəs vəli sь ki uvtьn.

Vьdəssə kьk vo çulalis, kьz sogmis mijan-kolhozny. Sek uzьs mijan munis uməļa. Ez vələ pьrša brigadaez. Assi-nyt usə eg kuza planirujtnь. Egə tədə, kьz levtьny urozaj, kьz ləšətnь uçot. Pañ gizis sek mijan dєrevnaiš kulakkezlə pišmoez:

— Kьnyт uməļьk, sьnyт vurьk. Çoza vasətam sovet-tesə.

No çoza kəz kazalis, sto sija veš nađejtçis. Kolhoz mi-jañ vьdmis, jonmis.

Əni kəz azzə, sto əzimmez mijan medbur kaçestvoaəš. Trexpokəšañ mi vuzim mnogopoļoə. ьbbez mijan jansətəməš vit brigadnej uçastok vьlə. A tuj kuza kьššəny telegəez, kəd-

наэ теçама kartovki, karç da jələn vidonnez. Etə—kolhoz-
nikkez munəнь vazarə.

Вьдэс gosudarstvennəj zagotovkaesə kolhozным тьртис ва-
зын-ни. Brigadaez kištisə-ни амбаррезə кəзан шу (şemfond).
Inventar ləşətisə кəзан kad kezəs. Vizətisə proizvodstvennəj
plannez.

Асланым вьд uspex ponda mi ьзыт vlagodarnoş viştalam
kommunis partialə.

Etə sija mijanəs velətis kolhozveznas uzavny. Etə sija
nuətis mijanəs jugyt olanlañ. Partia mьççalis mijanlə, sto-
mijə vьliş kəzainnez aslanым kolhozьн. Əni mi вьдəнным
tədam: arte[nəj] delo — mijan delo.

Şələm gazətcə, kər vizətan mijan çəlad vьlə. Вьдəнныс
nija velətcəнь ас кьв вььн. Velətcəнь не psaltьrrez ьddətnь,
не panlə jurvьtnь, а кьз stroitнь socializm. Мьj mədim viş-
tavny etə pişmoьн, çajtam, vezərtit. Arteьн mijan sçaşşo.
Arteь — jugyt olanlañ medbur tuj.

A pondasə-kə pannez şivətcəнь mijan mu dьnə, aş sek
vidəнь ашньсə. Не toko kиньсə sарьrtam, no i jurreznьсə
pannezliš piñlalam.

Tədtam kьvoez.

Pannez — siz suəнь polskəj gospodaezəs, varinnezəs.

Inventar — маьнаез, instrumenttez da вьдэс, мьjən uzaləнь
se[skəj] kəzajstvoьн.

Proizvodstvennəj plannez — plannez, kədna şərti kərsə кьəəm-
нво уз.

Mijan da nьlən.

Sovetskəj stranaьн — socializm osnovaez vььн вьдмə da
jonmə narodnəj kəzajstvo. Mijan stranaьн avuəş uzətmmez
da nişəjjez.

Kapital stranaezьн luniş lun vьдмə şo unazьk i unazьk
uzətmmezlən armia. Uzətmmez — не ətik miļlon mort-ни. Вьдмə
dєrevnaьн nişəja oləm. Ёьgşəñ da uzətmşəñ una oñir aşşə
vijny ponda şo unazьk.

V. M. Molotov.

Sovetskəj sojužn vьdmə zarplata da buršalənь raboçəjjezlən olan usloviaež. Kapital stranaezьn luniš lun çinə raboçəjjezlən zarplata, uməjšalənь olan usloviaež.

Mijan raboçəjjež kolasiš unazьkьs uzalənь lunnas šizim çasən. Uzališ oțir açьs pešə sь ponda, medvь levtьnь kułtura. Kapital stranaezьn kapitalissež pešənь sь ponda, medvь uzalan lunsə raboçəjjezliš sodtьnь, medvь vьdnož eksploatirujtьn uzališsesə. *V. Molotov.*

Uztəm oțir.

(Germaniastən).

Berlinьn nekin oz kьv. Zer. Vaa asfalt. Avtomobillez netermašəmən kьššənь va uliçaež kuza.

Me viza uliça, medvь ətlən mədik morttezkət loknь məd ladoras. Drug oțirьs kьz kulis uliça səras. Sijə suvtətiš kaga gorzəm. Połicejskəj zagənika munə setçin, kьšan kьlə gorzəmbьš.

Бзт univermag dьnьn sulalə mort, kəda kias vizə kaga. Eta mortьs neьzт, pəriš, zor, jugьt šina. Sija sєra vaz pałtoa. Ətik kias sija vizə kuim korovka spiçaež. Kagaьs əsətçəm sь pełpon vьlə kьnəmnas da vura gorzə. Əmsə pьvkaok oštəma, kьz kuləm çavkan pijan, šinnež pəda-naəš.

Starik sulalə naves uvtьn, medvь ez vad zerbьs.

Sija ələ kagasə zag kьvvezən. Vez kod vьg mьççisiš kaga tьrprez vььn. Sija pədə əsətəmsən.

Połicejskəj mьjkə jьliš jualə starikliš. Starik zagəna, gušənika otveçajtə sьlə. Połicejskəj gorən suə:

— Kagasə tenьt kolis verdnь asьlən neto vošnь sєrat kьk pətəsa vuțerbrod.

Połicejskəj sə juəšə. Starik vaitə:

— Me sulali tatən, kыз рыг, оз асыушаң. Talun menam
pъzan vьln ez vəv krāski naпьs, kədə-vь verm' šetnь Ənnilə.
Me çajti daskьk çasəz verma kornь mьmdakə munis oтіrlis.
Pondis vura zernь. Munis oтіrьs zevšisə zersaң vot tatən.
ordçən, pьran dьnas. Ətik munis kьskis vumagaə kattəm yien
naң da ka'vasa i pondis sojnь. Te tədan, gospodin policej-
skəj, kьeəm duka kalvasaьs. Sьlən dukьs əddən vur da çəskьt
A Ənnilə lois sek əddən umə]. Vot i vьdəs.

Policejskəj kьskis knizka da mьjkə giza, Starik vizətə
knizka vьlas. Nьvoçka kьnmis, tuvdis sь pelpon vьln. Po-
licejskəj jualə starikliš nim. Starik çə'ə. Policejskəj məd pьriš
jualə. Starik zelətyštis verdas kagasə da zagənik vištalis assis
nimsə.

Policejskəj çoza pədnalis knizkasə. Kiezən perьta əvtikə
sija vasətə oтіrsə univermag pьran dьnə. Sьvəgьn çoza šivətçə
starik dьnə da ləgən tojlałə sija. Spiça korovkaez ušaləny va
trotuar vьlə. Policejskəj tojystə stariksə vokis uličaə. Me
levti spiçaez. Ušičaokьn policejskəj jona vaçkə starik spinaə
da gorətlə. Kьvvez kьvнь ez poz. Nijə tьrtis kagalən
gorzəm.

Me šivətçi starik dьnə. Juala.

— Eta tenat nьv?

Starik suə.

— Ne, eta menam nuçatka. Sьlə vit vo-ңi. Ənnilən
mamьs nьv menam vəli. Aprel təlišə sija kulis. Sija əsətçis
pu vьln. Ənni koļççis mekət... Ajьs sьlən og təd əni kьtən,
sija arestujtisə. Me əsti assim mestaəs çoza nьlə kuləm ozьn.
Nьlə vəli siz-zə ustəg. I vot mədik təliš-ңi kьz me vuzala
spiçaez. Mьj-zə menьm əni kernь?

Starik pondis çəvнь. Me eta šorni vəgьn vura cuvstvujti
uztəm jəzliš oləmsə, uzassə.

Tədtəm kьvvez.

Univermag — universalnəj magazin, kьtən vuzassə vьdkod tovar.

Berlin — Germaniayn medььzt kar (stoļica).

Asfalt — smolais, nefis da mədik materialleziš osəbəj sostav.

Asfaltən kištəny tujjez da trotuarrez, medьь nija vəllisə volkьtəs.

Durgemlən vojnaez.

(Amerikañ.)

Gozumşa lunnezə pəriş. Durgemlən vojnaez vaçkişəñb ad vələ, kədən poppez povzətlanə pemyt oñirsə. Kər sonđi əddən sotə, sek tatən vozduxəb neçəskyt duka, kuryt. Ştenaez vələ, balkaez vələ da stovbez vələ gəđəma uña vir da əkşəma mukəd nař. Eñə ştenaesə, balkaesə da stovbesə nekər ez mişkavlə. Nəşan i nəvətə, kələ kuryt dukəb, oz poz nelki loavnə.

Eta dukən voşşəmaş i aşnəb ravoçəjjes, kədna uzaləñb vojnaezas. Ravoçəjjezlə nekətan nelki kiez mişşəñb. Nija şojəñb setən-zə. A guttez kəmərrezən levaləñb da puksəñb nə vələ. Naçkyləñb setən sogaliş da kaļeçitəm poda. Jajış kerəñb koñşervaez. Naçkyləñb siz-zə i seeəm poda, kədalan eməş narəvvez.

Naçkyləñb etaem podasə—əs peřə. Kər mərtəñb jajas purt, narəvvez potlaşəñb, a duğa orəb rezşə veşkəta çuzəmə. A kər kiez virəşəş, to nemən nelki çəskəñb çuzəm da şinnez.

Sogaliş poda jajış kerəñb armia ponda koñşervaez. Etaem koñşervaezşan amerikanskəj soldattez kuvlişə əddən uña.

Vojnaezyn vəd ravoçəjşəb sogalə specialnəj sogətan. Marinad zırjyn avu ətik ravoçəj, kədalan-və ez vələ ызт ranaez. Vəd dojdəm mestasə paşkətə, şojə kislota.

Роçті vəd jajkerişlən da potroştişlən pevveznəb avuəş. Pevveznəşə dojdəmaş səmdaiş, sto nə tuşə səvəryn kolççəma toko jaj. Zırrezyn, kətan puəñb jaj, oñirəb uzalə pər parəñb, şəkət dukəñb da iskusstvennəja juğdətikə. Nija sogaləñb tu-berkujozən.

Eməş vojnaezas gruzçikkez, kədna novjəñb jaj tusaesə kəkşə funtən. Eta uz vərşan nə kolasiş uña loəñb kaļekaezən.

Mukədəb uzalə stampovalnəj maşnəzən. Eştən uzəb mu-nə seeəm perəta, sto əddən çastə keraləñb kəem-şivo ravoçəjliş ki.

Ēmāš tatān i levtališsez, kādna levtalēnъ zozis paškylām podasā. Uzavņъ kolā nylā mьskьrtčamēn. I kьnьmkā vo varti nija loānъ gorvaāš. Vetlētānъ kēstisēmēn, kьz ovezzanaez.

Ne divo eta vāgьn, mьla setān ravočajjes oz radejtā as-šinsъ iznьsā.

Ravočej otsēt.

(Italiān.)

Genujъn, vokzal ozis učitik plossad vьlъn, ākšis una oțir. Suțnalēmān kotērtā stancialān lokomotiv.

Šakьta, termastāg oțirьs jansatčis vokkezlan, prostajtis uliča sarsā.

— Kinās pantalānъ?

— Parmaiš čeladēs.

Parmaņъn zavastovka. Kāzainnez oz šetā kokņatsā. Ravočejjezlā lois āddēn šakьt. I vot nija voštisā, čelad, kādna sogalisā-ni eьgšan, da ьtisā nija jortteznъs dьnā Genujē.

Vokzalšan munā učet čeladokkezlan kolonna. Nija umāļ paškēmaāš. Munānъ vit morta tjaddezan, ašņs kutčisēmaš kliš kiā. Nija āddēn učetāš, načēsāš, tьdalā mьzēmāš. Čuzēmmez nьlān šerjoznējāš, a šinneznъs kotrašānъ perьta. Kār muzьka orsā nьlā panьt, sek umālik, lečьt da eьg čuzēmmez vьlanъs tьdalā radujtčēn. Oțir nija pantalā gorātlēmān. Nь vevdāgьn pavjalānъ znamjāez.

Бьдēs lois, kьz prāznik kosta. Бьдēs lovzis. I šera mramor pondis, čvetinъ gēma kraskaezēn.

Роцti бьд чeladьs — oțir klezьn. Nija pьkalānъ gьrišsez peļpon vьlъn, zmitēmāš kьgēmka lēg da usьa oțir morossez verdā. Muzьka sьez sorlašisā, čelad gorātēmkač da šeralēmkač. Inkaez kotrašānъ tolpa kolasēt, āktānъ āstatki čeladokkesā.

Бьdlānъn gaza, miča čuzēmmez, va šinnez. A mukādlaas zavastovskkezlan čeladьs šojānъ-ni naņ.

Бьt mьgāra mōrt, kučik partuka, vizā peļpon vьlās kvat voša nьvkaokēs da baitā inkalā, kēda munā ordčēn sьkēt:

— Vezartan, læsalas-kæ, jylas-kæ eta... mijankæt şækýt loas peşşynb.

I æddæn rada şeralæ. Pondis levtavnb ki vylas kagasæ. Eta kosta açyb gorætlæ:

— Da olas Parmal

Tædtam kbvvez.

Genuja — Italiabn bzt kar.

Lokomotiv — maşyna, kæda kbşkæ pojezdliş vagonnez (paravoz).

Parma — Italiabn kar.

SSSR — vbd stranaiş proletariatlæn udarnøj brigada.

SSSR-iş raboçej klas — mirovøj raboçej klaslæn tor (çaş). Mijæ roveditimæ ne toko SSSR-iş raboçej klas mırşəmən, no i mirovøj raboçej klas otsaləmən. Etaeəm otsættæg mijanæs vazbn-ñi-vb kokalisæ. Baitənb, sto mijan stranayb — vbd stranaiş proletariatlæn udarnøj brigada. Eta vura viştaləma. No eta mijan vylæ puktæ bzt objazætelstvoez. Mbj ponda otsalə mijanlæ mirovøj proletariatyb, mbjæn mi etæ zasluzbtimæ? Sijæn, mbla mijæ pervøjæş oştim kapitalizm vylæ voj, mbla mijæ pervøjæş kerimæ raboçej vlaš, mbla mijæ pervøjæş pondimæ stroitnb socializm. Sijæn, sto mijæ keram delo, uspeş dərni kæda bergətas vbdæs mirsæ, mezdətas vbdæs raboçej klassæ. A mbj kolæ uspeş ponda? Likvidirujtnb mijanliş vərə kolççəm, zorətnb stroitelstvoyb bzt, voşevistskøj temppez. Mijæ dolzonəş munnb ozlağə siz, medvb vbdæs miriş raboçej klas mijan vylæ vizətikæ, vermis viştavnb:

— Vot sija, menam ozbn muniş otrjadyb, vot sija, menam udarnøj brigadayb, vot sija, menam raboçej vlašyb, vot sija, menam oteçestvoyb, — nija kerənb aşşinəs delo, mijanliş delo — vur, — otsalam nylæ kapitalissezkæt panbt peşşikæ da pəltam mi ovøj revolucialiş delosæ.

Dolzonəş-ja mijæ opravdajtnb mirovøj raboçej klasliş mijan vylæ nađejtçəmsæ, tərtnb aşşinbm objazætelstvoesə nb ozbn? Da, dolzonəş, oğə-kæ mijæ pozoritə-vb aşşnmas.

I. V. Staļin.

I. Miĵan vozddez — Lenin da Stalin.

Лисбок

Кыз ме азьли Ленинәс. А. Fortunatov шәрти	3
Кыз Ленин juraləman uzalışsez ləşətişə sovet vlaš. А. Fortunatov шәрти	5
V. I. Lenin. N. K. Krupskaja шәрти	7
Ленин — тұрмаьн. Je. Jaroslavskəj шәрти	8
Ленин kulis	—
Vit oj, vit lun. V. Inber	10
Itallanskəj тұрмаьн. Dziovanņi Dzermanetto шәрти	11
Uzalışsezlən vozd Stalin jort. А. Fortunatov шәрти	12
Stalin jılış. M. I. Kaļiņin шәрти	14

II. Vazşa oləmiş.

Siz vəli. M. Gorkij шәрти	15
Kinlə pop, kinlə agronom. А. Şerafimoviç шәрти	16
Кыз ovşis zənik sajn. А. Şerafimoviç шәрти	18
Kin ponda me vojuti car dьrņi	20
Əəktisə, da pravdasə blətişə. D. Bednəj шәрти	21

III. Sovet vlaš ponda pessəm.

Oktəbnskəj revolücia. N. K. Krupskaja шәрти	22
Oktəb lunnezə	23
Sovet vlašlən medozza voez. N. K. Krupskaja шәрти	25
Sofja Ivanovna. V. Stavskij шәрти	27
Uçitik masьnis. G. Nikiforov шәрти	29
Кыз çoçkommez kerlişə jevrejskəj pogrommez. А. Karavaeva шәрти	31
Gərd dərapas. M. Lixaçov	33
Кьəəm vəli armia ozzьk i кьəəm sija əni. N. K. Krupskaja doklad шәрти	40
Gərd armia jılış. K. Vorosilov baitəm шәрти	41
Gərd armia. M. Lixaçov	42

IV. Olamə da uzalamə vilmoz.

Əkmьs vo Komi okrügłə	43
Posad mədkodşalə. Ivu Ştepkо	44
Udarnica Ərina	45
Profsojuzzezlən zadaçaez. L. Kaganoviç doklad шәрти	46

Mыj ʃetis inkalə sovet vlaş	48
Inkalə. M. Lixačov	—
Jaşli	49
Oştə jaşli. M. Lixačov	—
Vilmozən peslaşəm	—
Lon zavod. M. Lixačov	51
Kыз Pila Ivan sedis kurortə	—
Pozə-ja junь vina	53
On jьliş	—
Bьdsə karьn ətik povar	54
Ledokol „Kraşin“	57
Velətcəm — ne uməj delo	59
Baranovlən stanok	61
Vaşa pioner mьccəlis aьslə primer	62
Ətik uzvecka jьliş	63
Kameņьkkez. Dolgoņenkov ʃerti	65
Udarnikkezlən slot. Ju. Mark ʃerti	66
Mezmim ʃəktь olanış	69
Kolhozьn inkaez — ьzьt vьn. Stalin baitəmiş	70
Mezatəm ьv dorьn. M. Lixačov	71
Pavel Namestnikovlən gerojstvo. St. Savošin ʃerti	—
Kolhoznəj ʃenokos. M. Lixačov	72
ьv stan	73
Kыз me kerşə zazytoçnəjən	74
Ovsestvennəj sobstvennoş ponda. N. Izgojev ʃerti	76
Mijan oləm jьliş (tatarskəj kolhozn)	77
Şelsovet uz jьliş. M. I. Kalinin ʃerti	79
Vil bi. Lixačov	80
Sovhozьn eļektriçestvo. V. Kriger ʃerti	—
Kolhozьn vraggez	81
Kulakkesə kerpitнь seşsa oz tuj (kulak jьliş Lenin da Stalin)	82

V. Kapital stranaez.

Kыk mir granica vьльn	84
Mijan da nьlən. V. Molotov	85
Uztəm oțir	86
Durgəmlən vojnaez. Ə. Şinkler ʃerti	88
Ravoçəj otsət. M. Gorkij ʃerti	89
SSSR — ьd stranaiş proļetariatlən udarnəj brigada. I. Stalin	90

I. PALEJ da G. ENTINA

LBDDƏTAN KNİGA

GRAMOTA SKOLAEZ PONDA

Veziälämən da soddälämən vuzətisə
O. Popova da A. Neçaeva.

Vištalis lezn̄ RSFSR Narkomproslən
kollegia. Vuzətəmsə vištalis lezn̄ Komi
okruglən oțir velətan jükət.

GOSUDARSTVENNƏJ
UČEBNO-PEDAGOGİCESKƏJ IZDATELSTVO
MOSKVA — 1984